

UNIVERZITET SINGIDUNUM
DEPARTMAN ZA POSLEDIPLOMSKE STUDIJE I
MEĐUNARODNU SARADNJU
Poslovna ekonomija

Master rad

**MENICE I BANKARSKE GARANCIJE KAO
SREDSTVA OBEZBEĐENJA PLAĆANJA U
SAVREMENOM KORPORATIVNOM POSLOVANJU
SRBIJE**

Mentor
Docent Dr Zoran Jović

Student
Branko Lazarević

Beograd, 2011. godine

SADRŽAJ

UVODNA RAZMATRANJA.....	4
-------------------------	---

Prvi deo

SREDSTVA OBEZBEĐENJA PLAĆANJA U SAVREMENOM KOORPORATIVNOM POSLOVANJU SRBIJE

1.1. PRIVREDA SRBIJE U USLOVIMA TRANZICIJE.....	9
1.2. FINANSIJSKI POLOŽAJ I LIKVIDNOST PREDUZEĆA U SRBIJI	12
1.3. SREDSTVA OBEZBEĐENJA PLAĆANJA U SRBIJI.....	14

Drugi deo

MENICA U SAVREMENOM KOORPORATIVNOM POSLOVANJU

2.1. POJAM I NASTANAK MENICE KAO HARTIJE OD VREDNOSTI.....	17
2.2. VRSTE I ELEMENTI MENICA.....	19
2.3. OSOBINE MENICE I MENIČNA NAČELA.....	23
2.4. IZVORI MENIČNOG PRAVA.....	25
2.5. SAVREMENO KOORPORATIVNO POSLOVANJE.....	26
2.6. FUNKCIJE MENICE U SAVREMENOM POSLOVANJU.....	27
2.7. ESKONT MENICE.....	32

2.8.. PROPISI KOJI DEFINIŠU MENICU KAO HARTIJU OD VREDNOSTI.....	37
2.9. KNJIŽENJE MENICE.....	37

Treći deo

BANKARSKE GARANCIJE KAO SREDSTVO OBEZBEĐENJA PLAĆANJA U SAVREMENOM KOORPORATIVNOM POSLOVANJU

3.1. POJAM BANKARSKIH GARANCIJA.....	42
3.2. BITNI ELEMENTI BANKARSKIH GARANCIJA.....	42
3.3. VRSTE BANKARSKIH GARANCIJA.....	44
3.4. OSNOVNA NAČELA BANKARSKIH GARANCIJA.....	45
3.5.BANKARSKE GARANSIJE KAO INSTRUMENT OBEZBEĐENJA U PLATNOM PROMETU I NJIHOV RAČUNOVODSTVENI TRETMAN.....	46
3.6. PRAVNI ODNOSI I UČESNICI U GARANCIJSKOM POSLU.....	47
3.7. PROCEDURA IZDAVANJA BANKARSKE GARANCIJE.....	48
 ZAKLJUČNA RAZMATRANJA.....	 59
LITERATURA.....	62

UVODNA RAZMATRANJA

Predmet našeg istraživanja¹ jesu menice i bankarske garancije kao sredstva obezbeđenja plaćanja u savremenim korporativnom poslovanju. U savremenim privredama i savremenom korporativnom poslovanju postoje rizici naplate potraživanja, a menica i bankarska garancija se pojavljuju kao sredstvo obezbeđenja plaćanja koja povećavaju sigurnost poslovanja.

Naučni cilj ovog istraživanja jeste naučna deskripcija značaja menice i bankarske garancije kao sredstva plaćanja i posebno sredstva obezbeđenja plaćanja u savremenim privrednim sistemima, kao i naučni opis načina korišćenja menice i bankarske garancije i potencijalnih problema koji iz tog korišćenja proizilaze.

Društveni cilj je približavanje pojma menice i bankarske garancije i njihovog uticaja na povećanja efikasnosti i racionalnosti poslovanja u savremenim privrednim sistemima. Rezultati ovog istraživanja treba da približe menicu i bankarsku garanciju kao efikasno sredstvo obezbeđenja plaćanja u savremenom korporativnom poslovanju.

Poslednja dekada dvadesetog veka obeležena je i značajnim promenama u režimu ekonomske politike mnogih zemalja, kada su vlade, naročito zemalja u razvoju i zemalja u tranziciji, napuštanjem režima regulacije karakterističnim za etapu uvezno susstitutivne industrijalizacije, izvršile liberalizaciju svojih ekonomija, oslanjajući se na uklanjanje mnogih trgovinskih ograničenja i ekstenzivne procese ekonomskih reformi svojih ekonomija.

Početak dvadesetprvog veka obeležen je u našoj zemlji velikim promenama u privredi koji su se na makro nivou ogledali u procesima tranzicije i pokušaju održanja makroekonomske stabilnosti. Na mikro nivou odnosno na nivou preduzeća procesi koji su se dešavali uticali su na velike probleme u održavanju likvidnosti preduzeća. U takvim uslovima afirmisala se menica i bankarska garancija kao sredstvo plaćanja i obezbeđenja plaćanja.

Menica i bankarska garancija danas sve više dobija na značaju kako kao instrument platnog prometa tako i kao sredstvo obezbeđenja plaćanja. Zakon o izvršnom postupku koji omogućava sudski proces po ubrzanom postupku kada je u pitanju naplata menice još više je stavlja u prvi plan. Široko je rasprostranjena upotreba menice u praksi: kao kreditni instrument, između banaka po osnovu reeskonta, kao instrument plaćanja, kao sredstvo obezbeđenja ili garantovanja po određenom poslu. Menica predstavlja jednu

¹ Prema prof. dr M I. Miljeviću, Skripta iz metodologije naučnog rada, Univerzitet u I. Sarajevu, Filozofski fakultet, Pale, 2007: „Naučno istraživanje započinje određivanjem predmeta istraživanja. Na osnovu analize postojećeg naučnog znanja, istraživač u njemu otkriva neke praznine i nerešene probleme, koje formuliše kao predmet istraživanja.“

vrstu hartija od vrednosti, tako da ima sve karakteristike vrednosnih papira, što znači da sa njom treba oprezno – koliko može da pomogne i bude koristan instrument u svakodnevnom poslovanju, toliko neadekvatno rukovanje može dovesti do stvarnog ili potencijalnog gubitka vrednosti. Bankarska garancija se nalazi u širokoj upotrebi kao sredstvo obezbeđenja kod raspisivanja javnih poziva i obezbeđenja poslova koja imaju veliku finansijsku vrednost i duge rokove realizacije.

Aktuelni procesi transformacije globalne ekonomije, podržani procesima intenzivne liberalizacije međunarodnih trgovinskih i investicionih tokova, rezultirali su u ekspanziji međunarodne ekonomske aktivnosti, koja je efektuirala u stvaranju globalnih tržišta u kapitalnim i investicionim proizvodima, proširivanju osnove za proizvodnju i podmirivanja potreba potrošača, i time stvaranju čitavog niza novih proizvoda i usluga.

U istraživanju polazimo od sledećih hipoteza:

Generalne koja glasi:

- U Srbiji, zemlji u tranziciji, menica i bankarska garancija se pojavljuju kao efikasna sredstva obezbeđenja plaćanja.

Posebnih hipoteza:

- Zemlje u tranziciji karakteriše nizak nivo domaće štednje, iz koje bi se samostalno finansirao razvoj, nedostatak savremene tehnologije i odgovarajućeg upravljačkog znanja. Pomenuti nedostaci mogu se nadoknaditi ulogom menice kao sredstvom kreditiranja u savremenim korporativnim preduzećima.
- Zemlje u razvoju koje prolaze kroz proces tranzicije osećaju indirektno efekte krize po finansijski sektor, koje će se manifestovati kroz pad likvidnosti, otežanu izgradnju i reformu finansijskih institucija, kao i po realan sektor kroz usporavanje privredne aktivnosti.
- U uslovima tranzicione privrede i pada likvidnosti preduzeća menica i bankarska garancija se pojavljuju kao sredstva povećanja likvidnosti preduzeća i stabilnosti poslovanja na duži rok.

Pojedinačnih hipoteza:

- Donošenjem zakona o platnom prometu i pooštavanjem kreditne discipline Narodne banke Srbije menici je konačno dodeljena uloga koja joj i pripada u savremenim privrednim sistemima.
- Kao sredstvo plaćanja, obezbeđenja plaćanja i kreditiranja menica obezbeđuje stabilnost poslovanja savremenih preduzeća.
- Svojom fleksibilnošću i velikim brojem meničnih radnji, menica obezbeđuje širok spektar upotrebe menice u cilju povećanja performansi preduzeća.
- Bankarske garancije omogućuju visok nivo obezbeđenja plaćanja u savremenim privredama garantujući i korisniku i nalagodavcu maksimalnu sigurnost u realizaciji ugovorenih poslova.

Složenost predmeta ovog empirijsko-teorijskog istraživanja zahteva primenu:

- Od analitičkih osnovnih metoda: metod analize, metod apstrakcije, metode specijalizacije i metod dedukcije;
- Od sintezičkih osnovnih metoda: sinteza; konkretizacija; generalizacija i indukcija;
- Od opštenaučnih metoda: hipotetičko-deduktivne metode², analitičko-deduktivne metode, komparativnu i statičku metodu.

Primenom ovih metoda, kako govore dosadašnji rezultati istraživanja moguće je validno ostvarenje naučnog i društvenog cilja istraživanja. Pristup istraživanju je integrativan, sintetički, u tom smislu što se ni jednom metodološkom postupku ne daje isključiva prednost.

U prikupljanju podataka biće primenjena metoda analize sadržaja dokumenata. Analiza će biti ostvarena na dva nivoa:

- Na nivou sekundarne analize rezultata ranijih istraživanja,
- Na nivou propisa, akata i adekvatne literature.

² Prema prof.dr M.I.Miljeviću, Skripta iz metodologije naučnog rada, Univerzitet u I. Sarajevu, Filozofski fakultet, Pale, 2007: “ Hipotetičko-deduktivna metoda je iskustvena metoda čija je saznajna i naročito naučno saznajna osnova ukupno društveno, organizaciono i naučno iskustvo. Hipotetičko-deduktivna metoda nema svoje posebne tehnike i instrumente. Mada iskustvena i po tome i empirijska, ona nema metode, tehnike i postupke prikupljanja empirijskih podataka, već to postiže postojećim metodama prikupljanja podataka.“

Polazeći od postavljenih hipoteza i ciljeva istraživanja proistekla je i sledeća struktura ovog rada:

Rad se sastoji iz tri celine. Prvi deo, pod nazivom "Sredstva plaćanja u savremenom korporativnom poslovanju" bavi se poslovanjem savremenih privrednih sistema u Srbiji u uslovima tranzicione privrede. Drugi deo rada razmatra menicu kao hartiju od vrednosti i sredstvo obezbeđenja plaćanja u savremenim korporativnim sistemima. Treći deo govori o bankarskim garancijama kao efikasnim sredstvima obezbeđenja plaćanja u privredi Srbije.

I DEO

**SREDSTVA OBEZBEĐENJA PLAĆANJA U SAVREMENOM
KOORPORATIVNOM POSLOVANJU SRBIJE**

1.1. PRIVREDA SRBIJE U USLOVIMA TRANZICIJE

U prvoj deceniji tranziciji u Srbiji je došlo do pomaka u reformisanju privrede i društva. Ekonomski napredak se prvenstveno ogleda kroz povećanje deviznih rezervi, priliva stranih direktnih investicija, rastu finansijskog sektora te povećanoj efikasnosti privrede na bazi privatizacije i investicija. Društveni napredak se ogleda kroz uspostavljanje demokratizacije i vladavine prava, unapređenju regionalne i međunarodne saradnje. Strukturne promene prvenstveno su se ogledale u stvaranju i unapređenju zakonodavnog i institucionalnog okvira za funkcionisanje demokratskog društva i tržišne privrede, unapređenju poslovnog, investicionog i konkurentskog ambijenta, poboljšanju kredibiliteta zemlje, liberalizaciji cena i spoljne trgovine, privlačenju stranih direktnih investicija, privatizaciji društvenih preduzeća, razvoju malih i srednjih preduzeća i preduzetništva, konsolidaciji javnih finansija i modernizaciji poreskog sistema, razvoju finansijskog sektora, unapređenju tržišta rada, unapređenju sistema socijalnog osiguranja i sistema socijalne zaštite³.

Srbija je započela transformaciju svoje privrede još u okviru bivše SFRJ krajem osamdesetih godina prošlog veka. Ukoliko se 1990. godina uzme kao bazna tranziciona godina ekonomija zemlje Centralne i Istočne Evrope, uključujući i Srbiju veoma su zaostajale za razvijenim evropskim zemljama članicama Evropske Unije. Pad privrednih aktivnosti u ovim zemljama bio je veoma veliki i neke od njih dostigle su nivo BDP iz 1990 tek posle 15 godina.

Srbija se 2008. godine nalazila na 80% BDP i na 50% industrijske proizvodnje iz 1990. godine. Učešće javnih prihoda na kraju 2008. godine iznosio je 42,1%, a javnih rashoda 44%. Ovakvo stanje prati unutrašnja i spoljna makroekonomska neravnoteža, uz visok nivo inflacije i prisustvo jakih inflatornih očekivanja, visok deficit u robnoj razmeni i visok deficit tekućeg računa. Pored ovoga nije registrovan porast zaposlenosti, a ukupne prosečne neto zarade rasle su brže od rasta BDP i rasta produktivnosti. Godišnji nivoi inflacije ukazuju na postojanje unutrašnje makroekonomske neravnoteže.

Istraživanja Branka Milanovića⁴ pokazuju usporavanje dinamike rasta Srbije u dužem vremenskom periodu. Prosečan rast društvenog proizvoda po stanovniku od 1952. do 1965. iznosio je 7,5%, a u periodu od 1965. do 1980. iznosio je 4,9%. U periodu od 1980. do 1990. registrovan je nulti rast, a od 1990. do 2000. društveni proizvod je smanjen u proseku 2,5% godišnje. Od 2001. do 2008. stopa rasta bruto domaćeg proizvoda po stanovniku iznosila je 5,1%. Milanović ocenjuje da je celokupni privredni razvoj Srbije u 20. veku bio neuspešan i da je produbljivan relativni jaz između Srbije i razvijenih evropskih zemalja. Rast BDP Srbije u prvih osam godina 21. veka nije bio dovoljan da poništi loše rezultate poslednjih 20 godina prethodnog veka.

³ Izvor: Reforme u Srbiji: Dostignuća i izazovi, Centar za liberalno-demokratske studije, Beograd 2008

⁴ Izvor: Novac - nedeljnik o ekonomiji, br. 18, Blic od 10.januara 2009.

Pokazatelji iz 2009. i 2010. godine ukazuju da je pod dejstvom Svetske ekonomske krize i njenih efekata došlo do pada gotovo svih pokazatelja privrednog rasta u Srbiji. Tako bruto domaći proizvod beleži negativne stope rasta u 2009. godini, dok u 2010. beleži pozitivne ali veoma skroman iznos od 1,7. I drugi pokazatelji ukazuju da problemi koji su postojali u prethodnim godinama se ne rešavaju već produbljuju.

Srbija je u periodu od 2000. do 2010. godine napravila napredak u strukturnim reformama realnog i finansijskog sektora, a zaostaje u reformi javnog sektora. Ukupne ekonomske reforme bile su orijentisane na izgradnju tržišne privrede koja će imati kapacitet za konkurentnu proizvodnju i izvoz i na jačanje sposobnosti zemlje za stabilizaciju i pridruživanje Evropskoj uniji. U istom periodu Srbija je sprovela znatna institucionalna i strukturna prilagođavanja. Doneto je preko 400 sistemskih zakona kojima se uređuje tržišni sistem i koji se u velikoj meri harmonizuju sa propisima Evropske Unije. Na strukturnom planu pretežno je završena privatizacija društvene svojine u realnom i bankarskom sektoru, ali se zaostaje u reformi javnog sektora i u reformi pravosuđa.

Tabela br. 1. Glavni makroekonomski indikatori u prvih osma godina reforme

Основни индикатори макроекономских кретања

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Претходна година = 100										
Бруто домаћи производ, текуће цене, млрд динара	762	973	1.126	1.381	1.684	1.962	2.302	2.723	2.815 ¹	3.034 ¹
Бруто домаћи производ, мил. ЕУР	12.821	16.028	17.306	19.026	20.306	23.303	28.783	33.418	29.967 ¹	29.343 ¹
Бруто домаћи производ, per capita, у ЕУР	1.709	2.137	2.313	2.349	2.729	3.144	3.900	4.547	4.093 ¹	4.016 ¹
Бруто домаћи производ, реални раст, у %	5,6	3,9	2,4	8,3	5,6	5,2	6,9	5,5	-3,1 ¹	1,7 ¹
Цене и трошкови живота, стопе раста										
Потрошачке цене, крај периода	-	-	-	-	-	-	11,0	8,6	6,6	10,3
Трошкови живота, просек периода	93,3	16,6	9,9	11,4	16,1	11,7	7,0	13,3	8,6	6,8
Спољноekonomska размена, у мил. ЕУР ^{4,5}										
Извоз робе	1.922,2	2.201,7	2.441,3	2.831,6	3.608,3	5.102,4	6.431,9	7.428,9	5.961,4	7.393,4
Извоз робе у ЕУ	892,4	960,7	1.202,3	1.456,3	2.117,6	2.942,9	3.602,7	4.028,3	3.193,3	4.233,3
Увоз робе	4.759,2	5.936,8	6.585,5	8.623,3	8.439,2	10.462,6	13.951,0	16.478,1	11.504,6	12.621,9
Увоз капиталних производа ⁶	-	-	-	2.493,3	1.971,6	2.429,8	3.493,9	2.963,1	2.092,8	1.991,3
Увоз интермедијерних производа ⁶	-	-	-	2.830,6	3.027,6	3.781,4	4.892,1	4.631,3	3.344,9	3.971,8
Дефицит робе размене	-2.837,0	-3.735,1	-4.144,3	-5.791,7	-4.831,0	-5.360,1	-7.519,1	-9.049,2	-5.543,2	-5.228,5
Дефицит текућих трансакција (без донација) ^{6,7,8}	-370	-1.190	-1.770	-3.001	-2.046	-2.341	-5.219	-7.217	-2.281	-1.952
Дефицит текућих трансакција (без донација), % БДП	-2,9	-7,4	-10,2	-15,8	-10,1	-10,9	-18,1	-21,6	-7,6	-
Платни биланс, укупно ^{7,8}	562	996	827	343	1.647	4.269	742	-1.687	2.364	-1.315
Стране директне инвестиције, нето, у мил. ЕУР ^{7,8}	184	300	1.194	774	1.250	3.323	1.821	1.824	1.402	762
Монетарни и девизни показатељи, крај периода										
Динарски примарни новца, мил. динара	41.643	69.343	72.267	82.383	100.341	143.409	169.020	319.781	234.268	188.161
Ночна маса МЗ, мил. динара	123.414	191.492	244.731	322.876	438.870	634.470	908.871	992.131	1.203.370	1.361.326
Укупни кредити банака, мил. динара	263.640	171.873	228.429	334.830	509.379	594.336	827.297	1.117.196	1.298.737	1.631.976
Кредити привреди, мил. динара	246.887	151.626	193.442	264.177	370.391	380.393	506.991	708.882	849.045	1.075.621
Кредити становништву, мил. динара	5.277	16.139	29.333	66.356	131.860	203.318	305.457	381.919	416.298	527.527
Девизне резерве НБС, мил. евра	1.325	2.208	2.834	3.131	4.932	9.041	9.660	8.190	10.602	10.002
Вредност долара у односу на динар	67,67	58,98	54,64	57,94	72,21	59,98	33,73	62,90	66,73	79,28
Вредност евра у односу на динар	59,71	61,32	68,31	78,89	83,30	79,00	79,24	88,60	93,89	103,30
Штедња становништва у мил. евра, крај периода	330	813	1.100	1.485	2.275	3.414	5.029	4.881	6.132	7.223
Запосленост, зараде и пензије										
Број запослених, просек, у 000 ⁹	2.102	2.067	2.040	2.091	2.069	2.026	2.002	1.999	1.889	1.796
Активно незапослена лица, крај периода, у 000	-	-	-	-	896	916	783	728	730	730
Стопа незапослености, МОР	-	-	-	19,3	21,8	21,6	18,8	14,4	16,9	20,0 ¹⁰
Нето зараде, просек периода, у динарима ¹¹	6.078	9.208	11.300	14.108	17.443	21.707	27.759	31.746	31.733	34.342
- реалне стопе раста	16,3	29,9	13,6	10,1	6,4	11,4	19,3	3,9	0,2	0,7
Просечна пензија, просек периода, у динарима	4.303	6.134	7.393	8.723	10.368	12.131	13.612	17.660	19.788	19.890
- реалне стопе раста	17,9	16,8	9,7	5,9	4,2	2,9	4,7	14,2	3,3	-3,9

Извор: РЗС, НБС, НСЗ и РепТИО

¹ Претходни податак. ² Процена МФИН, Резидирани Меморандум о буџету и економској и фискалној политици за 2011. годину са пројекцијама за 2012. и 2013. годину. ³ Јануар-септембар 2010/јануар-септембар 2009. ⁴ У спољноеконском размену у 2006. години укључена је Црна Гора. ⁵ Од 01.01.2010. уведен је општи систем трговине који обухвата сву робу која улази на економску територију земље или је напушта, осим робе која је у транзиту. У складу са тим кориговане су 2007, 2008. и 2009. година. ⁶ Нова класификација се примењује од 2004. године. ⁷ За прерачунавање из долара у евре коришћен је просечан однос долара према евра до 2006. године. За наредне године подаци НБС. ⁸ Од 2007. године нова методологија платног биланса. ⁹ Републички завод за статистику је кориговао податке о броју запослених од марта 2008. године, између осталог услед сређивања евиденција Републичког завода за здравствено осигурање. ¹⁰ Према Анкети о редној снази из октобра 2010. године. ¹¹ Од јануара 2009. године Републички завод за статистику је проширио обухват јединица посматрања. Поред зарада исплаћених запосленима код правних лица, при израчунавању просечних зарада, узимају се у обзир и зараде исплаћене запосленима код предузетника (физичких лица).

1.2. FINANSIJSKI POLOŽAJ I LIKVIDNOST PREDUZEĆA U SRBIJI

Finansijski položaj preduzeća primarno determiniše njegove mogućnosti finansiranja. Finansijska situacija je uži pojam od finansijskog položaja i njime se uglavnom označava novčano stanje preduzeća.

Finansijski položaj preduzeća izražava se obimom i strukturom sredstava i kapitala, kao i njihovim međuosobnim - koji se iskazuju u bilansu stanja preduzeća.

Finansijska politika, koju vodi finansijski menadžment preduzeća, kreira strategiju i taktiku finansijskog upravljanja na bazi načela i pravila finansiranja, kako bi se sa poslovno - finansijskog aspekta obezbedili: stalnost, rast i razvoj društva i maksimalno iskoristili pozitivni konjunkturalni trendovi na finansijskom tržištu.

Finansijski položaj preduzeća uslovljavaju brojni činioci koji međusobno mogu biti kontradiktorni, što dodatno otežava konačno sagledavanje finansijskog položaja preduzeća. Ovaj problem se rešava vremenskim i prostornim upoređivanjem finansijskog položaja preduzeća. Vremensko upoređivanje omogućava sagledavanje dinamike, to jest kretanja ili razvoja finansijskog položaja preduzeća. Prostorno upoređivanje omogućava upoređivanje finansijskog položaja preduzeća u odnosu na finansijski položaj konkurencije, što pruža solidnu osnovu za zaključivanje o izgledima preduzeća za opstanak, rast i razvoj.

Finansijski položaj preduzeća, posmatran sa aspekta analiza kvalifikuje se kao: dobar, prihvatljiv i loš.

Dobar je onaj finansijski položaj preduzeća, ako njegova finansijska ravnoteža obezbeđuje likvidnost na dugi rok, ako je njegova finansijska struktura takva da obezbeđuje nezavisnost društva u vođenju vlastite poslovne politike i istovremeno pruža sigurnost poveriocima i ako društvo može obezbijediti finansiranje dela proširene reprodukcije iz sopstvenih izvora finansiranja.

Loš finansijski položaj preduzeća proističe iz narušene finansijske ravnoteže koja ne obezbeđuje održavanje likvidnosti na dugi rok, loše finansijske strukture i nemogućnosti da društvo finansira prostu reprodukciju iz vlastitih izvora finansiranja.

Prihvatljiv je onaj finansijski položaj preduzeća u kom postoji apsolutna jednakost između dugoročno vezanih sredstava i kvalitetnih izvora (sopstveni kapital uvećan za dugoročni dug), čime se samo obezbeđuje likvidnost odnosno mogućnost izmirenja obaveza na kratak rok ali se ne garantuje i sigurnost jer nedostaje likvidna rezerva. Na kraju prihvatljiv finansijski položaj imaju ona društva koja su u stanju da iz vlastitih izvora finansiraju samo prostu reprodukciju.

Srpska privreda koja posluje u uslovima tranzicije sa brojnim problemima koji ugrožavaju makroekonomsku stabilnost i još uvek nedovoljno stvorenom klimom i uslovima za tržišnu ekonomiju, bar ne ona koja egzistira na zapadu nalazila se i pre ekonomske krize suočena sa problemima likvidnosti. Period pre ekonomske krize u Srbiji je obeležen ekspanzijom finansijskog sektora koji je nakon dugo vremena ponudio

privredi mogućnost finansijskog zaduživanja. Iako su sredstva pribavljena na ovaj način bila skupa, privreda željna razvoja i rasta uzela je veliki broj kredita.

Sa nastupanjem Svetske ekonomske krize finansijski kapital koji je ionako bio skup postao je još skuplji. Veliki broj preduzeća našao se u velikim finansijskim problemima i suočen sa održavanjem likvidnosti nastavio da se zadužuje. Efekat krize se naročito ogledao u tome što firme nove investicije odnosno ulaganja u proširenja proizvodnje odlažu za neka bolja vremena. Smanjenje raspoloživog novca, uz rast cena i sve manju kupovnu moć koja je posledica i otpuštanja radnika, sve restriktivnija politika velikih kompanija i javnih preduzeća kao i nelikvidnost uslovila je da se stanovništvo orijentise na kupovinu najosnovnijeg.

Locirajući kao veliki problem nelikvidnost Srpskih preduzeća, država je u saradnji sa bankama pokrenula subvencionisano kreditiranje likvidnosti i investicija koje je samo ublažilo velike probleme u kojima se privreda Srbije našla. Iako se kriza javila u finansijskoj sferi, ona se prelila u realni sektor, koji posebno trpi zbog poskupljenja bankarskih kredita što opet utiče na rast troškova poslovanja. Ukoliko se kompanije odluče za smanjenje obima kreditiranja to direktno utiče i na smanjenje likvidnosti preduzeća. Ovaj lanac se nastavlja time što se smanjuje potrošnja koja uzrokuje smanjenje tražnje. Manja tražnja uslovljava potrebu smanjenja proizvodnje i troškova, posebno radne snage. Na ovaj način se stvara jedan domino efekat koji direktno utiče na likvidnost kompanija i mogućnost prevazilaženja krize u kojoj su se našli.

Tokom 2010. godine nelikvidnost je i dalje najveća teškoća sa kojom se privrednici u Srbiji suočavaju. U proseku firme čekaju i do 128 dana da bi dobile novac za prodatu robu ili usluge. Za sada se ne razbišlja o zakonskim rešenjima koji bi ograničili rokove plaćanja. U okruženju su mnoge države kao i u EU ograničile rokove plaćanja i uvele red u sistem potraživanja. U Hrvatskoj postoji zakonsko ograničenje na 45 dana i u praksi se prosečno naplaćuju za 34. U Sloveniji je naplata ograničena na 90 dana i u proseku se ostvaruje za 39. Efikasniji rad nekih državnih institucija, a posebno trgovinskih sudova takođe su zaslužni za bržu naplatu.

Problem nelikvidnosti u Srpskoj privredi traje više od 20 godina i neplaćanje je postala uobičajena poslovna praksa. Smatra se da se od ukupnih potraživanja ne naplati od 7 do 10%.

Očekivanja u 2011. godini i dalje nisu optimistična, jer se najavljuje da će i ova godina biti izuzetno teška za privredu Srbije, kao i da će najveći teret podneti prvenstveno manja preduzeća i preduzetnici.

1.3. SREDSTVA OBEZBEĐENJA PLAĆANJA U SRBIJI

Potraživanja od kupaca direktno utiču na likvidnost preduzeća, njegovu uspešnost i mogućnost realizacije zacrtanih planova. Postavlja se pitanje šta uraditi kada iz određenih razloga dođe do smanjenog obima ili prestanka plaćanja od strane kupca. Razlozi za ovakvo ponašanje kupaca su veoma različiti, oni mogu zaboraviti da plate dug, nemaju dovoljno sredstava odnosno nisu likvidni ili jednostavno ne žele da plate dug. U ovakvim situacijama preduzeća primenjuju niz mera pre i za vreme saradnje sa kupcem koje treba preventivno da utiču na to da kupac na vreme izmiri svoje obaveze.

U 2010. godini po istraživanju Unije poslodavaca Srbije⁵ 58,11% privrednika naplaćuje svoja potraživanja u roku dužem od 120 dana, a 7 do 10% potraživanja nikada ne bude naplaćeno. Po rečima Guvernera Narodne banke u septembru 2010. godine broj preduzeća koji se nalaze u blokadi po računima dostigao je gotovo 60.000 preduzeća. Polovina od ovog broja nalazi se u blokadi više od dve godine.

U ovakvoj situaciji kada je veliki broj preduzeća nelikvidan i kada se nude umesto plaćanja roba ili usluge, pitanje sredstava obezbeđenja plaćanja dolazi u prvi plan.

Preduzeća u Srbiji primenjuju niz sredstava obezbeđenja plaćanja kako bi izbegle probleme sa naplatom potraživanja i obezbedili sebi likvidno poslovanje. Najčešće upotrebljavana sredstva obezbeđenja plaćanja su:

- Menica,
- Bankarska garancija,
- Jemstvo,
- Zaloga,
- Hipoteka,
- Zakonska rešenja...

Najčešće upotrebljavana sredstva obezbeđenja plaćanja u Srbiji su menica i bankarska garancija zbog čega je to tako i koje su njihove prednosti biće opisano u narednim glavama ovog rada.

Kao sredstvo obezbeđenja plaćanja često se upotrebljava i jemstvo drugog preduzeća da će kupac koji ima obavezu izmiriti svoja dugovanja na vreme u suprotnom jemac preuzima obavezu izmirenja ovog duga.

Zaloga može biti na potraživanje kupca, zalihe kupca ili nešto drugo. Ovo sredstvo obezbeđenja omogućuje da se potraživanje naplati od potraživanja koje kupac ima od svojih kupaca ili recima da zalihe robe budu garant izmirenja duga.

Hipoteka se koristi kada preduzeće dužnik ima u vlasništvu nekretnine i tim nekretninama garantuje izmirenje svojih obaveza. Ukoliko te obaveze ne izmiri aktivira se hipoteka odnosno poverilac se naplaćuje od vrednosti dobijene prodajom nekretnine.

⁵ Izvor: www.smedia.rs/biznis 04.08.2010.

Ukoliko preduzeće poverilac nije uspeo da drugim sredstvima obezbeđenja naplati svoja potraživanja primenjuju se zakonska rešenja. Preduzeće poverilac je prinuđeno da tuži kupca i preko trgovinskog suda zahteva naplatu svojih potraživanja. Trgovinski sud na osnovu verodostojnih dokumenata (fakture) donosi izvršno rešenje kojim se blokira račun kupca i obezbeđuje da svaki priliv po svim računima koje kupac ima kod poslovnih banka bude usmeren preduzeću poveriocu. Ukoliko preduzeće poverilac nema priliva po osnovu tužbe trgovinskom sudu može pribeći i krivičnim prijavama protiv menadžmenta preduzeća kupca.

Praksa je pokazala da uspešna naplata potraživanja ne zavisi toliko od sredstava obezbeđenja plaćanja koliko od pripreme rada sa samim kupcem. Ukoliko preduzeće poverilac preduzme sve neophodne radnje pre uzimanja sredstava obezbeđenja, a to su provera boniteta samog kupca gde se utvrđuje stepen rizičnosti rada sa ovim kupcem, prikupljanje svih neophodnih dokumenata od kupca, kao i praćenje samog kupca u toku rada sa njim. Ove preventivne radnje su mnogo bitnije i ako se sprovedu na adekvatan način neće ni doći do potrebe aktiviranja sredstava obezbeđenja plaćanja.

U daljem radu biće obrađeni menica i bankarska garancija kao najefikasnija i najčešća sredstva obezbeđenja plaćanja.

II DEO

MENICA U SAVREMENOM KOORPORATIVNOM POSLOVANJU

2.1. POJAM I NASTANAK MENICE KAO HARTIJE OD VREDNOSTI

Od svoje pojave – negde u petnaestom veku menica se stalno širi i usavršava svoje funkcije u privrednom životu. U početku menica je služila samo kao instrument plaćanja, da bi kasnije poprimila funkciju instrumenta obezbeđenja plaćanja, a u najskorije vreme dobila je i funkciju instrumenta kreditiranja.⁶

Nastanak menice vezuje se za srednji vek i razvoj robne razmene u trgovačkim gradovima naročito u Italiji. Tada se razvojem Đenove, Firence, Venecije i drugih gradova u sedamnaestom i osamnaestom veku menica pojavljuje kao sredstvo razmene po čemu je i dobila ime (italijansji *lettera di cambio*, potiče od reči *cambiare* što znači menjati). Kasnije menica od sredstva razmene postaje sredstvo plaćanja.

Kao sredstvo plaćanja menica se pojavljuje u kasnom srednjem veku i tokom Renesanse u Evropi. Nedovoljne količine i velika težina kovanica ometale su rastuću međunarodnu razmenu među trgovcima i nisu mogle da zadovolje potrebe većih transakcija.

Trgovci su izmislili hartije od vrednosti, danas poznate kao *menice*. Kao sredstvo plaćanja ove hartije od vrednosti lako su se nosile i predstavljale su veoma zadovoljavajuće rešenje za slučaj pljačke. Hartije od vrednosti su dopunjavale metalnu valutu u Evropi u tom periodu.

Tokom sedamnaestog veka su trgovci u Engleskoj stekli naviku da deponuju državi viškove metalnog novca na čuvanje u Londonskoj kuli. Kralj Čarls I je konfiskovao metalni novac da bi finansirao svoju stranu u Engleskom građanskom ratu. Trgovci su na tu konfiskaciju reagovali tako što su ubuduće deponovali viškove novca kod Londonskih zlatara. Kasnije, kao sredstvo plaćanja kreditorima, trgovci su povlačili menice, nalažući zlataru (*trasatu*) da isplati kreditora. Menice trgovaca su bile rani oblik čekova.

Danas, kovanice i papirni novac još uvek dopunjavaju papirne menice. *Menica* je naredba od jedne osobe, izdavaoca - *trasanta*, drugoj osobi, *trasatu*, da izvrši isplatu—bilo plaćanjem *trasantu* ili trećoj osobi, *primaocu* menice. Ako je menica prenosiva, imalac menice može da je prenese drugom primaocu koji je može podneti *trasantu* na naplatu. Prenosiva menica funkcioniše slično kao novac.

Potpis *trasanta* na menici označava da su njegova sredstva dovoljna za isplatu menice. Ako *trasat* preuzme isplaćivanje, odnosno "prihvata" da isplati menicu na kasniji datum, *trasat* mora da isplati menicu na datum dospeća. Ako, međutim, *trasat* ne plati, primalac može da se obrati *trasantu* - ili se to unapred odbacuje. Trgovačka zajednica na taj način može da vrednuje menice u zavisnosti od ocenjenih kreditnih sposobnosti *trasanta* - ili, ako plaćanje preuzima ili prihvata *trasat*, njegove ocene kreditnih sposobnosti zamenjuju ocene *trasanta*.

Prema tome, menica je fleksibilan instrument koji je još fleksibilniji zahvaljujući prenosivosti. Ako prvobitni primalac indosira prenosivu menicu, indosatar preuzima prava indosanta.⁷

⁶ Izvor: "Menica u novom platnom sistemu" M. Tomić, Izdavač: Poslovni biro 2003

⁷ Izvor: „www.cet.rs,

U savremenim privredama menica dobija pored uloge kao sredstvo plaćanja još dve uloge kao sredstvo obezbeđenja plaćanja i kao sredstvo kreditiranja. Kao sredstvo obezbeđenja plaćanja ima ulogu u trgovačkim odnosima obezbedi da prodana roba bude i sigurno naplaćena što obezbeđuje bolje funkcionisanje ukupnog privrednog sistema, produžavanjem rokova plaćanja (obezbeđenjem veće sigurnosti naplate) kao i povećanjem likvidnosti preduzeća. Menica je dobila i funkciju obezbeđenja trgovačkih kredita omogućavanjem da se menica indosira (prenese na drugog) i eskontuje (naplati pre roka dospeća).

Menica je tokom svog razvoja menjala formu. Tako u početku svog razvoja morala je biti ispisana jednim rukopisom i istim mastilom, a kasnije je uspela da obezbedi veću cirkulaciju usvajanjem takozvane teorije propuštanja, što je u savremenom meničnom pravu dovelo do izdvajanja blanko menica gde je dovoljno za izdavanje menica postoji potpis dužnika, a da kasnije imalac menice sam popuni ostale elemente.

Savremena menica predstavlja hartiju od vrednosti koja je sastavljena u zakonskoj i propisanoj formi, gde se njen izdavalac obavezuje da određenom licu ili po njegovoj naredbi, pa čak i da sam (sopstvena menica) isplati naznačenu svotu novca, ili će taj iznos da isplati licu na koju izdavalac menicu vuče (trasirana menica), i to u određenom mestu i u određeno vreme. Iz ovog sledi da meničnu sumu može da isplati ili sam izdavalac menice ili neko treće lice (trasat).

2.2. VRSTE I ELEMENTI MENICA

Razvojem međunarodnog platnog prometa menica je gubila značaj kao instrument plaćanja tako da danas, uglavnom, služi kao sredstvo obezbeđenja plaćanja i obezbeđenja kredita.

Razlikujemo trasirane (vučene) i sopstvene (solo) menice⁸.

U prvom slučaju izdavalac menice (trasant) daje nalog drugom licu (trasatu) da u vremenu dospelosti menice isplati određenu sumu novca licu naznačenom na menici (remitent).

Kod sopstvene (solo) menice izdavalac (trasant) se obavezuje da će u određeno vreme sam isplatiti određenu sumu novca remitentu. U ovom slučaju su trasant i trasat jedno lice.

U spoljnotrgovinskim poslovima, menica je hartija od vrednosti koju trasant (uvoznik) vuče na kupca robe (trasata) koji se obavezuje da će remitentu (izvozniku) isplatiti naznačenu sumu u određeno vreme i na određenom mestu.

S obzirom na način određivanja dospelosti menice postoje:

- menica a dato (datumska menica)
- menica na određeno vreme od izdavanja,
- menica na određeno vreme po viđenju i
- menica po viđenju.

Menica a dato, ili menica na određeni datum, je menica na kojoj je dospeće meničnog potraživanja određeno naznačivanjem tačno određenog dana, odnosno datuma. Pre tog datuma, menična obaveza nije dospela, pa se njeno ispunjenje ne može uspešno zahtevati.

Menica na određeno vreme od izdavanja je takva menica na kojoj je dospeće meničnog potraživanja određeno naznačivanjem dužine vremena čijim istekom dospeva menična obaveza. Taj period počinje od dana izdavanja menice, a može se naznačiti u danima, mesecima ili izrazima kao što su "početak meseca", "sredina meseca", "kraj meseca". Menica koja glasi na jedan ili više meseci dospeva onog istog dana u mesecu kao što je dan kada je izdata. Izraz pola meseca znači petnaest dana, a izrazi "petnaest dana" i/ili "osam dana" upravo taj broj punih dana, a ne dve ili tri sedmice. Izrazi početak, sredina i kraj meseca znače prvi, petnaesti i poslednji dan u mesecu.

Menica na određeno vreme po viđenju je menica u kojoj je dospeće naznačeno na isti način kao u menici na određeno vreme od izdavanja, ali se vreme čijim istekom dospeva menična obaveza ne računa od dana izdavanja menice već od dana akcepta ili od dana protesta (zbog neakceptiranja) te menice (na primer, četiri dana po viđenju).

⁸ Izvor: „Praktikum za bankarstvo i finansije”, S. Barać, B. Stakić, M. Ivaniš, 2003. Izdavač: Univerzitet Singidunum

Menica po viđenju je takva menica na kojoj je način dospeća menične obaveze označen rečima "po viđenju". Ova odredba znači da je menica naplativa čim se podnese na naplatu u roku od godinu dana od datuma izdavanja, ako izdavalac menice ovaj rok pri izdavanju nije skratio ili produžio.

Pored ove podele postoje i druge podele po vrstama menica kao što su sledeće podele na:

- Robne i finansijske,
- Potpuna i nepotpuna (Blanko),
- Trasirana, sopstvena, trasirana po sopstvenoj naredbi i trasirana sopstvena menica.

Slika br. 1: Primer menice

Podela na robne i finansijske uslovljena je osnovom izdavanja menice. Ukoliko je osnov izdavanja menice plaćanje robe reč je o robnim, dok ukoliko je reč o obavezi izraženoj u novcu reč je o finansijskim.

Potpuna menica je ona koja je popunjena u potpunosti odnosno postoji na njoj svi elementi koji se popunjavaju kao što je iznos, naziv remitenta, trasata, osnov izdavanja itd.. Blanko menica je menica na kojoj postoji samo potpis i pečat trasanta, i gde je remitent ostavljeno da popuni ostale elemente na menici ukoliko dođe do aktiviranja menice.

Pod sopstvenom menicom označavamo menicu kod koje njen izdavalac prihvata obavezu da će u vreme dospelosti menice isplatiti korisniku (remitentu) ili po njegovoj naredbi trećem licu naznačenu svotu novca. Kod sopstvene menice trasat ne postoji pa postoji izričita obaveza izdavaoca menice za isplatu naznačenog iznosa.

Trasirana menica po sopstvenoj naredbi pojavljuje se u slučaju kada izdavalac menicu izdaje samom sebi, odnosno označava sebe kao remitenta.

Trasirane menice na menici sadrže trasata kao lice koje treba da plati remittentu. Dakle trasant kao izdavalac menice daje nalog trasatu da isplati menicu.⁹

Uobičajena je podjela elemenata menice na osnovu meničnog prava na:

1. Bitne elemente i
2. Nebitne elemente.

2.2.1 Bitni elementi menice

Zakon o menici predviđa da menica mora da sadrži sledeće bitne elemente:

- Oznaku da se radi o menici,
- Bezuslovni uput da se plati određena svota novca,
- Ime lica koje treba da plati menicu (trasata),
- Oznaku dospelosti menice,
- Ime remitenta odnosno lica po čijoj naredbi mora da se plati,
- Datum izdavanja menice,
- Mesto izdavanja menice,
- Potpis trasanta odnosno lica koje je menicu izdalo.

U pravnoj klasifikaciji se bitni elementi menice grupišu u opšte, personalne, kalendarske i geografske elemente.

Opšti elementi su da je reč o menici i nalogu da se plati određena svota novca. Obično je menica u obliku formulara sa propisanim elementima, međutim važeća bi bila i ona napisana na običnom parčetu papira ukoliko sadrži sve bitne elemente.

Personalnim elementima se smatraju ime trasata, remitenta i potpis trasanta.

Kalendarski bitni elementi su datum izdavanja menice i rok dospelosti menice.

U geografske bitne menične elemente spadaju mesto izdavanja menice kao i mesto plaćanja menice.

⁹ Izvor: Menica I ček – dr Gordana Gasmi, Beograd 2008. Univerzitet Singidunum

2.2.2. Nebitni elementi menice – klauzule

Nebitne (fakultativne) menične klauzule se javljaju kao:

- Klauzule o broju meničnih primeraka,
- Kasatorne klauzule (platite za ovu prvu a ne i za ostale),
- Solo klauzule,
- Klauzule o pokriću,
- Klauzule o moneti,
- Klauzule o efektivu,
- Klauzule o kamati (gde se nalaže da plati i kamatu),
- Klauzule o protestu.....

Na trasiranoj menici se mogu pojaviti i neobavezna lica kao indosant (lice koje indosira menicu), indosatar (lice na koga se menica prenosi), avalista (koje garantuje da će neko od lica na menici ispuniti svoju obavezu), cedent (lice koje prenosi menicu putem ugovora o cesiji), cesionar (lice na koje se menica prenosi), akceptant (lice koje akceptira menicu), intervenijent (lice koje umesto trasata isplaćuje menicu), multiplikator (lice koje izdaje duplikat menice), instrumentalni svedok (lice koje je svedok da je neko drugi preuzeo meničnu obavezu nesposoban da potpiše).

2.3. Osobine menice i menična načela

Menica kao strogo formalna hartija od vrednosti ima određene osobine i vremenom su se formirala menična načela po kojima potpisnici menice moraju da se ponašaju.

2.3.1. Osobine menice

Menica ima sledeće osobine:

- Menica je uvek hartija od vrednosti. Ako ne postoji menica kao pismena isprava ne može doći do ostvarenja prava koje menica sa sobom nosi,
- Menica je apstraktna hartija od vrednosti iz koje se ne može utvrditi pravni osnov, odnosno osnov iz kog je posla menica nastala,
- Menica predstavlja strogo formalnu ispravu, hartiju od vrednosti, tako da nedostatak nekog njenog bitnijeg elementa povlači i njenu nevažnost.
- Menica može glasiti samo na određenu sumu novca u kontinentalnim zemljama, dok po pravu anglosaksonskih zemalja može glasiti i na određenu količinu zamenjivih stvari ili zahtevati određenu činidbu,
- Menične obaveze su posebno stroge i to kako prema dužniku tako i prema poveriocu,
- Menica predstavlja obligaciono-pravnu hartiju od vrednosti jer u sebi nosi dužničko poverilačke odnose koji su u suštini obligacioni,
- Menica je prezentacioni papir jer se isti mora prezentirati podneti na naplatu,
- Obavezu dužnika čini samo ono što je na menici naznačeno. Sve ono što se na menici ne nalazi ne obavezuje dužnika.

2.3.2. Menična načela

Menična načela postavljaju određena pravila prilikom rukovanja sa menicom.

Osnovna menična načela su:

- Načelo pismenosti (formalnosti). Ovo pravilo predpostavlja da menica mora biti sačinjena u tačno predviđenoj pisanoj formi i da sadrži sve elemente koje zakon zahteva. Stranke svojom voljom ne mogu menjati bitne elemente tako da raspored meničnih klauzula bude u propisanoj formi. Ovo je pravilo donekle ublaženo usvajanjem teorije propuštanja pa se sada pojavljuju blanko menice koje nemaju sve menične elemente u trenutku izdavanja ali moraju ih imati u trenutku.

- podnošenja, postoji i mogućnost da lica sa određenim nedostacima putem instrumentalnih svedoka preuzimaju svoje obaveze.
- Načelo inkorporacije. Ovo pravilo ukazuje da se bez hartije od vrednosti menično pravo ne može niti ostvariti niti preneti.
- Načelo fiksne menične obaveze. Ovo pravilo govori o tome da se može zahtevati samo ono što se nalazi na menici, tj. ne može se zahtevati ispunjenje neke druge obaveze.
- Načelo strogosti menice. Sastoji se od toga da je menica apstraktna hartija od vrednosti i ne govori o poslu iz kojeg je nastala. Obaveza po menici nastaje čim trasant potpiše menicu. Menična strogost prema dužniku ogleda se u tome da dužnik svoju obavezu mora da izvrši u veoma kratkom roku jer su mogućnosti za prigovor ograničene. Menična strogost prema poveriocu se ogleda u tome što mora da se pridržava rokova i radnji i odgovara tako što može da izgubi pravo na naplatu menične obaveze dužnika.
- Načelo menične solidarnosti. Ovo pravilo ukazuje na to da ukoliko ima više meničnih dužnika oni odgovaraju solidarno za obavezu po menici, tj. ukoliko ne plati jedan dužnik moraju platiti ostali.
- Načelo samostalnosti menične obaveze. Svaki menični potpisnik samostalno odgovara za preuzetu obavezu, odnosno svaki dužnik je samostalan i nezavisan i na njegovu obavezu ne utiču obaveze drugih dužnika.
- Načelo neposrednosti menice. Ovo pravilo govori o tome da je svako od meničnih dužnika neposredno odgovoran imaocu menice.

2.4. Izvori meničnog prava

Pravni osnov izdavanja menice je zakon o obligacionim odnosima i zakon o menici, zakon o platnom prometu.

Zakon o obligacionim odnosima je deo imovinskog (građanskog prava) prava koje sadrži pravila kojima se reguliše prelaz dobara iz imovine jednog lica u imovinu drugog lica i pružanje usluga jednog lica drugom licu, čime se uvećava ili održava imovina, a sve se odigrava uz određenu nadoknadu ili besplatno.

Razmena dobara i usluga predstavlja predmet obligacionog prava. Tu spada i razmena pri kojoj nije u pitanju davanje jednakih vrednosti, već davanje samo jedne strane.

Reč **obligacija** potiče od latinske reči obligatio koja u prevodu znači obaveza. U najširem smislu reči označava pravni odnos koji nastaje između dužnika i poverioca, a u užem znači dug, obavezu dužnika. U obligacionim odnosima učestvuje najmanje dva lica poverilac i dužnik, a mogu učestvovati i više lica.

Menica je uređena Zakonom o menici¹⁰. Zakon o menici donet je pre više od 60 godina i u toku njegove primene vršene su dopune četiri puta. Pravila sadržana u Zakonu o menici zasnovana su na odredbama Ženevske konvencije o menici, odnosno na pravilima koja se primenjuju i u drugim državama sa kojima se naša država povezuje u prometu proizvoda, roba i usluga.

Zakon o menici propisuje obavezne elemente menice, lica potpisnike na menici i pravila popunjavanja i realizacije menice.

Krajem 2009. godine Narodna banka Srbije je radila na izmenama Zakona o platnom prometu na osnovu koga bi se uveo javni registar menica i ovlašćenja, jer su postojeći problemi sa menicama počeli da ugrožavaju normalno poslovanje. Ako nova zakonska rešenja početkom 2010. godine počnu striktno da se primenjuju, iz blokade će, zbog nenaplativih dugova, izaći više hiljada firmi.

Na finansijskom tržištu Srbije menica i beli, čisti, papir mogu da znače isto. Popunjena i overena menica kao garancija naplate duga često ima snagu praznog lista hartije, jer puštanje menice kao garancije, ne znači i naplatu.

Oko 17 i po hiljada firmi u Srbiji je blokirano jer menice, sa svim potpisima i pečatima, jednostavno nisu naplative. Ukupan iznos koji se potražuje dostigao je 92 milijarde dinara.

¹⁰ „Službeni list FNRJ“, br. 104/46 i 16/58, „Službeni list SFRJ“, br. 16/65, 54/70 i 57/89 i „Službeni list SRJ“ br. 46/96

2.5. Savremeno korporativno poslovanje

Reč "korporacija" potiče od **latinskog** corpus (telo), predstavljajući "telo sačinjeno od ljudi"; to je grupa ljudi ovlašćena da deluje kao pojedinac. U svakodnevnom govoru, korporacija se odnosi na **privredni** subjekt koji posluje u skladu sa vladinim pravnim okvirima.

U teoriji počeci korporativnog poslovanja vezuju se za 1600 godinu¹¹, kada je Londonska kompanija trgovaca, ovlašćena kraljevskom poveljom da trguje u Indiji, osnovala Istočnoindijsku kompaniju. Istočnoindijska kompanija je počela sa 218 članova (akcionara) koji su činili Court of Proprietors što je analogno današnjoj skupštini akcionara.¹²

U novim uslovima poslovanja sa izraženim dinamičnim i determinisanim promenama, savremeno korporativno preduzeće poprima novu ulogu i nova obeležja. Nove promene zahtevaju, više nego ranije, uvažavanje strategijskih varijabli pri utvrđivanju misije i ciljeva, kao i uvažavanje nove konkurentske filozofije u funkcionisanju preduzeća. Uspešna realizacija novih obeležja, misije i ciljeva savremenog preduzeća podrazumeva nove pristupe nove poslovne modele i ideje menadžmenta primerene strategijskom i konkurentskom pristupu za svaki segment poslovanja. Postavljanje i realizacija misije i ciljeva preduzeća u aktuelnim suštinskim promenama uslova poslovanja zahtevaju i novu ulogu sistema informisanja, posebno upravljačko-računovodstvene informacione podrške, kao odgovor na izazove novih suštinskih promena obeležja preduzeća i menadžmenta

Prisustvo efektivnog sistema korporativnog upravljanja u okviru pojedinačne organizacije i u privredi zemlje, kao jednoj celini, pomaže da se obezbedi stepen poverenja koji je potreban za pravilno funkcionisanje tržišne privrede. Ono je zato jedan od ključnih elemenata koji vodi unapređenju ekonomske efikasnosti i privrednog rasta i unapređenju poverenja investitora. Rezultat toga je niža cena kapitala i efikasnija upotreba resursa, što samo po sebi podstiče privredni rast.¹³

¹¹ Dankova, Petya , Contemporaty corporate governance – shifting of the accents, Economic annals, no 169, April 2006 – June 2006, p. 43-61.

¹² "Korporativno upravljanje" dr Mirko S. Vasiljević, pravni informator br.5/2008

¹³ OECD Principles of Corporate Governance, Pariz, 2004.

2.6. Osnovne funkcije menice u savremenom korporativnom poslovanju

Menica, kao hartija od vrednosti, u svojoj upotrebi ima tri osnovne funkcije:

- 1) instrument plaćanja;
- 2) instrument obezbeđenja plaćanja;
- 3) kreditni instrument.

2.6.1. Menica kao instrument plaćanja

Menica kao **instrument plaćanja** je sposobnost menice da njenom imaoocu da pravo da menicom vrši plaćanje svojih obaveza prenošenjem prava iz menice na svog poverioca. Ako je poverilac za isporučena dobra primio od svog dužnika menicu sa određenim rokom plaćanja, do isteka roka za naplatu, on može menicom da vrši plaćanje svojih obaveza poveriocima putem indosamenta, odnosno prenosom prava iz menice na svog poverioca. Dakle, prenošenjem prava iz menice putem indosamenta sa jednog na drugo lice, omogućuje se da se jednom menicom izvrši više plaćanja, odnosno da se menica od dana izdavanja pa do roka njenog dospeća za naplatu, koristi kao instrument plaćanja. Ukoliko je na menici u delu gde se navode podaci o poveriocu – remitentu stavljena klauzula „ne po naredbi“, takva se menica ne može prenositi putem indosamenta.

Prvi prenosilac menice prilikom indosiranja menice uvek je remitent, koji se pri indosiranju naziva **indosant**. Indosant vrši prenos po menici tako što na poledini meničnog blanketa, počev od vrha menice suprotno do talona upisuje tekst:

„Umesto nama platite po naredbi uz navođenje pravnog lica – **indosatora**, na koga se prenosi menica i pravo iz menice, odnosno navodi firmu, sedište i adresu indosatora. Posle ovog teksta indosant – raniji poverilac po menici navodi mesto i datum indosiranja, svoju firmu, sedište i adresu, stavlja pečat i potpis ovlašćenog lica.“

2.6.2. Menica kao instrument obezbeđenja plaćanja

Menica kao **instrument obezbeđenja plaćanja** koristi se kada poverilac za isporučena dobra ili odobren kredit zahteva od svog dužnika da mu preda popunjene menice na rok dospeća svake rate po kreditu. Ako dužnik ne plati određenu ratu, poverilac traži naplatu potraživanja podnošenjem menice na naplatu. Najčešći slučaj korišćenja menice za obezbeđenje naplate od fizičkih lica je kod potrošačkih i stambenih kredita, gde davalac kredita svoje potraživanje obezbeđuje menicom.

U korporativnom poslovanju veoma je čest slučaj upotrebe menice kao instrumenta obezbeđenja plaćanja u odnosima između dva pravna lica koji imaju dužničko – poverilačke odnose. Menica služi kao sredstvo koje obezbeđuje da će dužnik stvarno i platiti uzetu robu.

U praksi se najčešće dešava da poverilac za isporučenu robu zahteva od dužnika izdavanje blanko solo menice. Reč je o menici koju dužnik samo potpisuje i overava svojim pečatom na mestu trasanta. Blanko menica obično služi kao sredstvo obezbeđenja više isporuka robe i u dužem vremenskom periodu. Ovakva menica stoji arhivirana kod poverioca i garant je da ukoliko dužnik ne plati na vreme ova menica može biti popunjena do iznosa duga dužnika i puštena na naplatu.

Brzina naplate je osnovna prednost menice u naplati potraživanja. Imalac menice prilikom naplate menice nije dužan da dokazuje osnov po kojem od dužnika traži naplatu. Menica je odvojena od pravnog osnova iz kojeg je nastala. Kod menice se ne vidi osnov po kojem dug potiče. Dug se može sastojati iz različitih osnova: za primljenu robu, po osnovu zakupa, za izvedene radove na objektu, na ime poklona i sl. U slučaju tužbe poverilac ne mora da dokazuje postojanje osnova, što značajno ubrzava naplatu potraživanja od meničnog dužnika. Naime, na dužinu vođenja spora za naplatu potraživanja od dužnika, najčešće utiče dokazivanje o postojanju osnova za plaćanje – postojanje duga (po osnovu isporuke robe, izvršene usluge prema ugovoru i po drugim osnovama), što imalac menice ne mora da dokazuje. Sama činjenica da poseduje menicu na kojoj postoji bezuslovan uput da plati određenu svotu novca, predstavlja dokaz da je menični dužnik tu obavezu prihvatio i dužan je da je plati. Bezuslovna obaveza dužnika izražena je rečima: „platite“, „izvolite položiti“, „pozivam vas da platite“ i sl. Dakle, menični dužnik je potpisivanjem menice prihvatio da plati iznos označen u menici, pa nema potrebe da sud utvrđuje osnov po kojem je dug po menici nastao, što ubrzava naplatu potraživanja.

Ako dužnik svoju obavezu ne plati u roku koji je naznačen u menici, poverilac ima pravo da traži naplatu menice prinudnim putem.

Prinudna naplata sa računa klijenta vrši se sa svih računa klijenta kod banaka, na kojima on ima sredstava, i vrši se na osnovu naloga poverioca na osnovu dospelih hartija od vrednosti, menica ili ovlašćenja koje je dužnik dao svojoj banci i svom poveriocu – prema vremenu prijema.

Dakle, ako dužnik svoju obavezu ne plati o roku dospeća menice, imalac menice podnosi o roku dospeća menicu na naplatu banci kod koje dužnik ima račun odnosno banci koja je označena kao mesto plaćanja na menici koja izvršava menicu sa računa dužnika u toj banci, a ako nema dovoljno sredstava za izvršenje menice, banka elektronskom porukom dostavlja podatke Narodnoj banci Srbije radi blokade svih dužnikovih računa kod svih banaka i radi sprovođenja prinudna naplate sa svih dužnikovih dinarskih i deviznih računa kod svih banaka.

Izdavalac menice može o roku dospeća menice za naplatu da izvrši uplatu meničnog duga i da u sporazumu sa poveriocem povuče i poništi menicu ili da poverilac podnese menicu na naplatu kod banke kod koje izdavalac menice ima račun.

Ako je tekući račun izdavaoca menice blokiran, potraživanje po menici naplaćuje se sa računa meničnog dužnika po redosledu prijema izvršnih naloga. Dakle, pravo naplate duga po menici ne prekida se ni kada je račun izdavaoca menice blokiran, s tim što se i naplata menice vrši po redosledu prijema izvršnih naloga. Menica spada u treći red prioriteta i izmiruje se po izvršenju svih osnova iz prvog reda prioriteta (poreskih obaveza i drugih javnih prihoda), i naloga iz drugog reda prioriteta – sudskih odluka.

Prava iz primljene menice, mogu se indosamentom prenositi na druga pravna i fizička lica. Ta sposobnost menice omogućuje imaću menice da prenošenjem prava iz primljene menice, može izmirivati svoje obaveze prema svojim poveriocima, a primalac menice takođe stiče pravo da tom istom menicom izmiri obavezu prema svom poveriocu, tako da jedna ista menica, do roka njenog dospeća, može da se koristi za izmirenje više obaveza, odnosno da zameni ugovore o cesiji, asignaciji i preuzimanju duga.

Indosament – prenos prava iz menice vrši se i u slučaju kada lice koje prenosi pravo ima neizmirene obaveze evidentirane kod banke u momentu sprovođenja indosamenta. Naime, odredbama člana 46. stav 3. Zakona o platnom prometu¹⁴, pravna i fizička lica koja obavljaju delatnost ne mogu izmirivati obaveze po osnovu asignacije i cesije ako kao asignanti (uputioci potraživanja), odnosno cedenti (ustupioci potraživanja) imaju neizmirene obaveze evidentirane kod banke u momentu plaćanja, osim za plaćanja koja su izuzeta po članu 46. stav 3. tog zakona (zarade, naknade troškova za dolazak na rad, za vreme provedeno na službenom putu, otpremnine pri odlasku u penziju, solidarne pomoći, pomoć u slučaju smrti, i dr.). Međutim, pravo dužnika da prenese pravo naplate iz menice (indosament) nije zabranjeno navedenom odredbom Zakona.

Pri indosiranju menice javljaju se dva lica: imalac menice – lice koje prava iz menice prenosi na drugo lice (u daljem tekstu: indosant) i lice na koje se prava iz menice prenose – korisnik menice. Radnja koja označava prenos prava po menici na drugo lice naziva se indosamentom. Indosament se mora napisati na menici i mora ga indosant (lice koje prenosi pravo) potpisati i overiti pečatom.

¹⁴ („Službeni list SRJ“, br. 3/2002 i 5/2003 i „Službeni glasnik RS“, br. 43/04),

2.6.3. Menica kao kreditni instrument

Menica kao **kreditni instrument** koristi se prilikom davanja kredita fizičkim i pravnim licima, kada se menica koristi kao osnovni dokument na osnovu kojeg poverilac vrši naplatu potraživanja od svog dužnika. Naime, menica sadrži sve elemente koji su neophodni da se u propisanom roku naplati dospelo potraživanje od dužnika po datom kreditu. U nominalnu vrednost menice uključena je i kamata od dana kada je kredit pušten u tečaj do roka određenog za naplatu, odnosno ukupan iznos koji dužnik koristi u vidu kredita.

U korporativnom poslovanju menice se retko koristi na ovaj način kao kreditni instrument, međutim davanje robe na odloženo plaćanje uz uzimanje menice kao sredstvo naplate nije ništa drugo već jedan od oblika trgovinskih kredita.

Prodaja robe uz obezbeđenje menicom je široko rasprostranjeno i danas ima mnogo sličnosti sa davanjem kredita. Savremena korporativna preduzeća vrše procenu kreditne sposobnosti dužnika poput banaka pre nego što uđu u proces prodaje robe uz obezbeđenje menicama. Ukoliko je reč o dužniku koji ima istoriju blokade na tekućim računima znači reč je o dužniku koji je visoko rizičan za davanje robe na odloženo plaćanje pa makar i garantovao menicom plaćanje svojih rata.

Za robu koja se na ovaj način daje na odloženo plaćanje cene su veće jer postoji veći rizik naplate potraživanja. Davanje robe na odloženo plaćanje poznato je i kao dobavljački kredit.

Dobavljački kredit kupac koristi kao kratkoročni izvor finansiranja u periodu od dana nastanka obaveze (fakturisanja) do dana konačnog roka plaćanja. Uobičajeno je da dobavljač kupcu za isporučenu robu ili izvršenu uslugu odobri neki kraći vremenski period u kome će platiti robu ili naknadu za izvršenu uslugu. Najčešće ti rokovi iznose 10, 15, 30, 60 ili 90 dana. U tom periodu kupac koristi sredstva dobavljača, odnosno koristi obavezu prema dobavljaču kao kratkoročni izvor finansiranja. Ovaj kredit se može nazvati i **trgovačkim** ili **komercijalnim kreditom**, pošto on predstavlja uzimanje robe na kredit koji kupac mora vratiti u određenom roku. Time ovaj kredit predstavlja kratkoročni robni kredit koji dobavljač odobrava kupcu za kupljenu robu ili za izvršene usluge.

Dobavljački kredit je vrlo raširen oblik kratkoročnog finansiranja, što je posledica razvijenosti kupoprodajnih odnosa između kupaca i dobavljača. Dobavljači su fleksibilniji od banaka prilikom odobravanja kratkoročnih kredita.

Kreditne uslove kod ovog kredita određuje dobavljač. Uslovi plaćanja se razlikuju s obzirom na to da li se radi o plaćanju sa ponuđenim **kasa-skantom** ili bez ponuđenog kasa-skonta. Kada dobavljač kupcu ne odobrava kasa-skonto, kupac ima interes da obavezu plati poslednjeg dana kreditnog perioda. Tada kupac u celom tom periodu zadržava novac i koristi ga za druge potrebe, čime kupac koristi kratkoročni beskamatni kredit. Međutim, dobavljač može kupcu odobriti kasa-skonto ako obavezu plati pre dospeća, čime stimuliše kupca pošto kasa-skonto za kupca predstavlja smanjenje nabavne cene robe. Uobičajeno je da se kasa-skonto kreće u rasponu od 1 do 5 odsto.

U vezi sa ovim kreditom postavlja se pitanje ko snosi trošak koji nastaje finansiranjem na ovaj način. Ovaj trošak može snositi dobavljač, kupac ili obe strane. Kada se radi o proizvodima za kojima je promenljiva potražnja, dobavljači izbegavaju da im povećavaju cenu, već preuzimaju trošak dobavljačkog kredita. S druge strane, dobavljači za čijim proizvodima je stabilna potražnja trošak ovog kredita prevaljuju na kupce prikrivajući ga u prodajnoj ceni. Zbog toga kupac treba da utvrdi da li je dobavljački kredit jeftiniji ili skuplji od nekog drugog alternativnog kratkoročnog kredita.

Kada dobavljač nudi kasa-skonto za prevremeno plaćanje, tada kupac može da bira između dve mogućnosti. Prva mogućnost je da kupac iskoristi ponuđeni kasa-skonto plaćanjem obaveze u diskontnom roku. Tada je finansiranje ovim kreditom besplatno, ukoliko dobavljač nije prevalio trošak kasa-skonta i finansiranja potraživanja na kupca preko prodajne cene. Druga mogućnost je da kupac propusti kasa-skonto i dug isplati poslednjeg dana u ostavljenom kreditnom roku. Tada kupac snosi trošak finansiranja ovim kreditom. U pitanju je **oportunitetni trošak** koji je nastao zbog toga što kupac nije iskoristio mogućnost plaćanja manje cene za kupljenu robu. Propuštanjem kasa-skonta povećavaju se troškovi dobavljačkog kredita i tada on predstavlja jedan od najskupljih izvora kratkoročnog finansiranja. Zbog ovoga je moguća i situacija da je isplativo uzeti kratkoročni bankarski kredit i tim sredstvima iskoristi kasa-skonto. Ovakva situacija može nastati kada je trošak dobavljačkog kredita veći od troška bankarskog kredita.

Finansiranje ovim kreditom ima prednosti i nedostatke. Najveća prednost je to što za njegovo odobravanje nisu potrebne posebne formalnosti. Za njega nije potrebno sklapati ni poseban ugovor. Za odobravanje ovog kredita važe liberalnija pravila nego za odobravanje kratkoročnih bankarskih kredita. Dobavljači odobravanjem ovog kredita povećavaju prodaju i time ostvaruju veću korist od smanjenja zaliha nego što će iznositi troškovi kredita. Dobavljački kredit je fleksibilan pošto se on spontano podešava prema potrebama kupca.

Nedostatak ovog kredita je u tome što kod njega može da nastupi oportunitetni trošak, koji nastaje kada kupac ne iskoristi ponuđeni kasa-skonto. Tada on postaje najskuplji kratkoročni izvor finansiranja. Pored toga, prekomerno korišćenje ovog kredita može dovesti preduzeće do insolventnosti, pošto mu obaveze mogu nekontrolisano narasti.

Menica se kod dobavljačkih kredita javlja kao sredstvo obezbeđenja ovih kredita odnosno garancija da će kredit biti i vraćen u određenom roku.

2.7. Eskont menica

Značajna prednost naplate potraživanja sadržanog u menici je da se njena vrednost, pre roka dospeća, može unovčiti putem eskonta. Ako privrednom društvu koje poseduje menicu drugog društva nedostaju likvidna sredstva, ono može naplatiti menicu i pre njenog roka dospeća. Naplata iznosa na koji glasi menica vrši se putem eskonta.

Eskont je francuska reč koja označava obračunavanje, odnosno odbitak interesa kada se isplata menice vrši pre njenog roka dospeća, odnosno kada se njena nominalna vrednost umanjuje za kamatu do roka dospeća. Dakle, prilikom njene isplate pre roka dospeća njena nominalna vrednost umanjuje se za kamatu od dana isplate do roka dospeća.

Eskont menice je po svojoj suštini bankarski posao i to vrsta kratkoročnog bankarskog kredita.

Imalac menice sa određenim rokom naplate, u slučaju potrebe za gotovim novcem, može preko banke ili druge finansijske organizacije, menicu naplatiti i pre roka njenog dospeća, na taj način što vrši indosiranje, odnosno prenosi pravo naplate menice na banku ili drugu organizaciju. Banka isplaćuje podnosiocu menice nominalnu vrednost menice umanjenu za iznos kamate.

U praksi su česte pojave da preduzeće prodaje robu sa određenim rokom plaćanja. Prodavac robe od svog kupca za vrednost isporučene robe dobija menicu sa ugovorenim rokom plaćanja. U nominalnoj vrednosti menice, pored vrednosti isporučene robe, može biti sadržana kamata od dana izvršene isporuke do dana roka dospeća menice za naplatu, što se ne vidi iz menice. Međutim, ako poverilac za prodatu robu ili izvršenu uslugu primi menicu sa rokom dospeća za naplatu za 3, 5, 10 ili više meseci od dana prijema menice, on može, u slučaju potrebe za gotovim novcem, naplatiti menicu i pre roka njenog dospeća. Naplate menice pre njenog roka dospeća vrši se putem eskonta kod banke ili druge finansijske institucije koje se bave davanjem kredita. Banka prima menicu u eskont, tako što imaocu menice isplaćuje nominalnu vrednost menice umanjenu za eskontnu stopu od dana isplate do dana dospeća roka za naplatu.

Visina eskonta se izračunava diskontnom kamatom, primenom prostog interesnog računa ili konformnom metodom, od dana dospeća menice za naplatu. Eskont se računa primenom eskontne stope utvrđene kreditnom politikom banke od dana prijema menice u eskont do dana dospeća menice. Visina eskonta dobija se primenom sledeće formule:

$$E = (MI \times T \times P) / (365 \times 100)$$

Gde je:

E = visina, iznos eskonta;

MI = menični iznos;

T = vreme od dana eskonta do dospeća menice za naplatu;

P = eskontna stopa.

Tako, na primer, menica glasi na 1.000.000 dinara sa rokom dospeća 31.05.2010. godine, a imalac je podnosi banci u eskont dana 31. marta 2010. godine ili 60 dana pre roka dospeća. Banka je svojom kreditnom politikom utvrdila eskontnu stopu 15% na godišnjem nivou. Vrednost koja se isplaćuje podnosiocu menice umanjuje za iznos eskonta koji iznosi:

$$E = (1.000.000 \times 60 \times 15) / (365 \times 100) = 24.658$$

Dakle, banka će podnosiocu menice isplatiti iznos od 975.342 dinara (1.000.000 - 24.658), odnosno umanjuje nominalnu vrednost menice za 24.658 dinara.

Kao što je već rečeno, menica imaocu daje pravo da iznos na koji menica glasi naplati od izdavaoca menice u roku koji je naznačen na menici, nezavisno od osnova po kojem je menica dospela u ruke imaoca (prodajom robe, izvršenjem usluge, po osnovu zakupa, po osnovu nasleđstva i ili po osnovu obaveze primaoca menice da izdavaocu menice isporuči određena dobra ili izvrši određene usluge – ugovorenog avansa i dr.). Vrednost na koju glasi menica može da bude preneti indosamentom. Dakle, lice kome je data menica, odnosno lice kome su preneti prava iz menice, može menicu da eskontuje kod banke pre njenog roka dospeća, pod uslovima pod kojima banka vrši eskont menice.

Vrednost na koju glasi menica može kod banke eskontovati i lice koje je primilo menicu po osnovu avansa za buduću isporuku robe, odnosno kada je menica primljena po osnovu avansa za buduće isporuke ili usluge.

Kod izdavanja menice za neku buduću obavezu dobavljaču postoji rizik da dobavljač eskontuje i naplati menicu, a ne isporuči robu. Zbog toga, izdavalac menice treba da u meničnom ovlašćenju ograniči mogućnost naplate menice, odnosno da je veže za ispunjenje nekih uslova ili nastup roka.

Troškovi eskonta menice padaju na teret lica koje menicu podnosi na eskont. Međutim, kupac i prodavac robe mogu se dogovoriti da troškove eskonta menice snosi kupac, pa se postavlja pitanje na koji način se ovi troškovi prenose na kupce, odnosno da li se prenos troškova eskonta može izvršiti knjižnim pismom. Po nekim mišljenjima, ako kupac prihvata troškove eskonta menice, prodavac robe dužan je da ispostavi fakturu kupcu za isporučena dobra u koju uključuje i troškove eskonta, sa svim elementima iz člana 42. Zakona o porezu na dodatu vrednost i da u fakturi zaračuna PDV po propisanoj stopi. Ministarstvo finansija, pozivom na odredbe člana 21. stav 1. Zakona o porezu na dodatu vrednost, navodi:

„Kada obveznik PDV – isporučilac dobara naknađuje (zadužuje) od primaoca dobara troškove eskonta menice koju je primalac dobara izdao na iznos fakture za primljena dobra, obveznik PDV isporučilac dobara dužan je da na iznos zaduženja, odnosno na iznos naknade troškova eskontovanja menice obračuna PDV po propisanoj poreskoj stopi, s obzirom da se u ovom slučaju radi o izmeni osnovice za oporezivanje prometa dobara iz člana 21. stav 1. Zakona.“¹⁵

¹⁵ Ministarstvo finansija, u mišljenju pod brojem 413-00-1363/2007-04 od 12.11.2007.

Prema tome, faktura za isporučene proizvode koja je plaćena prenosom prava iz menice koju je primalac menice – isporučilac dobara eskontovao kod banke, u ceni dobara koja se isporučuje kupcu treba da budu sadržani i troškovi eskonta menice. Ako troškovi eskonta menice nisu sadržani u ceni dobara, a kupac prihvata te troškove, postupa se po članu 21. stav 1. Zakona, odnosno troškovi eskonta prenose se na kupca preko cene dobara koja se isporučuju uz obračun PDV po propisanoj stopi.

2.7.1. Podnošenje zahteva za eskont menice

Kada preduzeće uoči potrebu za dodatnim finansijskim sredstvima, ono svojoj poslovnoj banci, ili neko drugoj banci podnosi zahtev za eskontovanjem menica. U navedenom zahtevu preduzeće posebno ističe:

- Svoje podatke – ime, sedište, broj , račun,
- Podatke o izdavaocu menice,
- Podatke o meničnim iznosima sa datumima valuta.

Nakon dobijanja zahteva banka proverava formalno pravnu ispravnost menice, odnosno da li menica sadrži sve bitne elemente propisane Zakonom o menici i ispituje kreditni bonitet izdavalaca menice i drugih meničnih dužnika.

Ponekad kada banka slabije poznaje emitenta menice i nema istoriju saradnje sa preduzećem koje eskontuje menicu banka može ispitivati kreditni bonitet i preduzeća koje eskontuje menicu, s obzirom na to da ako banka ne naplati menicu od izdavaoca menice ima pravo da je naplati od ostalih potpisnika na menici. Banka takođe može izvršiti i analizu boniteta avaliste ukoliko on postoji.

Za vršenje analize boniteta potrebno je banci dostaviti kompletnu statusnu dokumentaciju koja sadrži:

- Izvod iz agencije za privredne registre,
- Akt o osnivanju, ugovor o osnivanju,
- Statut,
- OP obrazac i karton deponovanih potpisa,
- PIB, izvod iz statistike

Finansijsku dokumentaciju:

- Finansijski izveštaji,
- Eventualne projekcije finansijskih izveštaja.

Nakon prikupljanja, provere i analize dostavljene dokumentacije, kao i prikupljanja odgovarajućih podataka o bonitetu dužnika po izdatoj menici na osnovu posebno razrađene metodologije u banci o proveri boniteta i solventnosti, banka donosi odluku o tome da li prihvata da eskontuje menice. Takođe bitno je da banka proveri bonitet preduzeća koje su akceptirale menicu ili avalirale.

2.7.2. Indosiranje menice

Menicom se mogu izmirivati sve obaveze koje nastaju u prometu dobara i usluga, kao i obaveze prema dospelim javnim prihodima. Ako je račun pravnog lica kod kojeg se menica zatekla do roka dospeća za naplatu blokirana zbog izmirenja obaveza po izvršnim rešenjima, dužnik, može indosiranjem menice da izmiruje svoje obaveze prema poveriocima.

Poverilac koji za namirenje svog potraživanja prima menicu od svog dužnika mora da vodi računa o bonitetu lica koje je izdalo menicu – meničnog dužnika. Bonitet meničnog dužnika je sposobnost meničnog dužnika da svojim sredstvima odgovara obavezama prema poveriocima o rokovima dospeća tih obaveza.

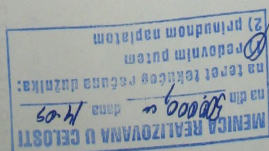
Indosiranjem menice vrši se prenos prava iz menice sa lica koje je menicu imalo, u posed lica kome ovaj izmiruje svoju obavezu. Taj prenos prava ne vrši se prenosom novčanih sredstava sa računa kod banke, već se prenosi samo pravo da menicu o roku njenog dospeća naplati lice kod koga se zatekla na dan njenog dospeća za naplatu. Dakle, preko računa lica koje prenosi prava iz menice i lica koje to pravo prima, izmiruju se obaveze iz prometa roba i usluga koje se ne registruju preko računa dužnika i poverioca. Zbog toga je odredbom člana 46. stav 4. Zakona o platnom prometu, propisano da se novčane obaveze izmirene neposredno prenosom prava iz menice, najmanje jedanput mesečno, po pravilu krajem meseca, evidentiraju preko računa. To znači da lica koja su indosiranom menicom izmirivala svoje obaveze ili naplatila svoja potraživanja, jednom mesečno te vrednosti evidentiraju preko računa kod banke, tako što daju nalog u korist i na teret svog poslovnog računa kod banke.

Indosiranje menice propisano je Zakonom o menici¹⁶, međutim, treba naglasiti da izmirivanje obaveze indosiranjem menice ne bi bilo moguće ukoliko dužnik ima privremenu meru obezbeđenja radi naplate poreskog potraživanja koju je donela poreska uprava (privremena mera iz člana 87a. Zakona o poreskom postupku i poreskoj administraciji) koja zabranjuje izmirivanje obaveza i putem kompenzacije i na drugi način, a ne samo asignacijom, cesijom ili preuzimanjem duga, kako to zabranjuje Zakon o platnom prometu.

¹⁶ Službeni list FNRJ br. 104/46, sl.list SRJ br. 16/65, 54/70 i 57/89, i sl.list br 46/96 u članovima od 10 do 19.

Umesto nama platite po naredbi
Čačanska Banka AD Čačak,
t.r. 908-15501-35, Čačak

"Spektar" d.o.o. Čačak,
t.r. 155-2655-96

Slika br. 2: Primer indosiranja menice

2.8. Propisi koji definišu menicu kao hartiju od vrednosti

Menica je specifična hartija od vrednosti čije je izdavanje i korišćenje uređeno Zakonom o menici¹⁷.

Zakon o platnom prometu¹⁸ definisao je ulogu menice u platnom prometu Srbije.

Menica se izdaje na meničnom blanketu koji je propisan Odlukom o jedinstvenom meničnom blanketu¹⁹.

Blanket menice izdaje Narodna banka Srbije u skladu sa ovom odlukom i Odlukom o puštanju u prodaju prodajnoj ceni i povlačenju iz prodaje jedinstvenih meničnih blanketa²⁰.

Oblik primanja meničnih obaveza određuje zakon zemlje na čijem su području te obaveze primljene²¹.

2.9. Knjiženje menice

Menica kao instrument plaćanja knjiži se na računima propisanim Pravilnikom o Kontnom okviru i sadržini računa u Kontnom okviru za privredna društva, zadruge, druga pravna lica i preduzetnike.²²

Po osnovu Kontnog okvira menica se knjiži:

- Primljena menica na računu 238 – Ostali kratkoročni finansijski plasmani,
- Izdata menica na računu 439 – Ostale obaveze iz poslovanja.

U okviru oba računa na posebnim analitičkim računima obuhvataju se i kamate budućeg perioda sadržane u meničnim vrednostima.

Izdate i primljene menice za obezbeđenje naplate potraživanja vode se samo u vanbilansnoj evidenciji.

¹⁷ Sl.list FNRJ br. 104/46, sl.list SFRJ br. 16/65, 54/70 i 57/89 i sl.list SRJ br. 46/96

¹⁸ Sl.list SRJ br. 3/2002, 5/2004 i službeni glasnik br. 43/2004

¹⁹ Sl.list SRJ br. 29/94 i sl. Glasnik RS br. 39/04

²⁰ Sl. Glasnik RS br. 53/04 I 43/08

²¹ "Praktikum za bankarstvo I finansije", S.Barać, B. Stakić, M. Ivaniš

²² Sl.glasnik RS br 114/06. 119/06 i 9/09

2.9.1. Primeri knjiženja menice

Kao primer stavova knjiženja navešćemo sledeću situaciju:

1. Preduzeće je izdalo sopstvenu avaliranu menicu od banke na iznos od 500.000,00 dinara, i predalo dobavljaču radi izmirenja obaveze za kupljenu robu. U menici je sadržana i kamata za jedan mesec (2% mesečno) u iznosu od 10.000 dinara mesečno jer menica dospeva 1 mesec kasnije od roka plaćanja.
2. Primalac menice (remitent) indosira primljenu menicu svom dobavljaču za primljenu robu.
3. Primalac indosirane menice (indosatar) daje menicu poslovnoj banci na eksont dvadeset dana pre roka dospeća. Banka uplaćuje iznos preduzeću uz odbitak eskontne kamate u iznosu od 5.000,00 dinara odnosno uplaćuje 495.000 dinara.
4. Radi prikazivanja načina knjiženja po ovoj tački pretpostavićemo da indosatar nije predao menicu na eskont već je menicu naplatio u roku dospeća.

Knjiženje:

- Po tački 1. (za izdatu menicu)

KOD TRASANTA IZDAVAOCA MENICE				
KONTO		OPIS	IZNOS	
D	P		D	P
4330		DOBAVLJAČI U ZEMLJI	490.000	
4392		ISPRAVKA VR. ZA KAMATE PO MENICAMA	10.000	
	4391	OBAVEZE PO IZDATIM MENICAMA		500.000

KOD REMITENTA - PRIMAOCA MENICE				
KONTO		OPIS	IZNOS	
D	P		D	P
2380		PRIMLJENE MENICE KAO SR.PLAĆANJA	500.000	
	2020	KUPCI U ZEMLJI		490.000
	2381	KAMATA SADRŽANA U PRIMLJENIM MENICAMA		10.000

- Po tački 2

KOD INDOSANTA PRETHODNO REMITENTA				
KONTO		OPIS	IZNOS	
D	P		D	P
4330		DOBAVLJAČI U ZEMLJI	500.000	
	2380	PRIMLJENE MENICE KAO SR.PLAĆANJA		500.000

KOD INDOSANTA				
KONTO		OPIS	IZNOS	
D	P		D	P
2381		KAMATA SADRŽANA U PRIMLJENIM MENICAMA	10.000	
	6620	PRIHODI OD KAMATA		10.000

KOD INDOSATARA - PRIMAOKA MENICE				
KONTO		OPIS	IZNOS	
D	P		D	P
2380		PRIMLJENE MENICE KAO SR.PLAĆANJA	10.000	
	2020	KUPCI U ZEMLJI		10.000

- Po tački 3

KOD INDOSANTA - DAVAOKA MENICE NA ESKONT				
KONTO		OPIS	IZNOS	
D	P		D	P
2410		RAČUNI KOD BANAKA	495.000	
562		RASHODI KAMATA	5.000	
	2380	PRIMLJENE MENICE KAO SR. PLAĆANJA		500.000

- Po tački 4

KOD INDOSATARA PRIMAOKA INDOSIRANE MENICE				
KONTO		OPIS	IZNOS	
D	P		D	P
2410		RAČUNI KOD BANAKA	500.000	
	2380	PRIMLJENE MENICE KAO SR. PLAĆANJA		500.000

KOD TRASANTA IZDAVAOKA MENICE				
KONTO		OPIS	IZNOS	
D	P		D	P
4391		OBAVEZE PO IZDATIM MENICAMA	500.000	
	2410	RAČUNI KOD BANAKA		500.000
562		RASHODI KAMATA	10.000	
	4392	ISPRAVKA VR. ZA KAMATE PO MENICAMA		10.000

III DEO

BANKARSKE GARANCIJE KAO SREDSTVO OBEZBEĐENJA PLAĆANJA U SAVREMENOM KOORPORATIVNOM POSLOVANJU

3.1. POJAM BANKARSKIH GARANCIJA

Garancija kao instrument obezbeđenja javlja se u izvršenju kreditnih sporazuma, finansijskih aranžmana, kompenzacionih poslova, reeksportnih poslova, itd..

S obzirom na raznovrsnost poslova za koje se daju, za garanciju se ne može dati stalni obrazac ili oblik, već se ona, sobzirom na njenu elastičnost prilagođava konkretnim poslovima za čije izvršenje se i izdaje. Međunarodna trgovinska komora u Parizu (MTK) ipak je donela jednoobrazna pravila za ugovorne garancije²³ (MTK Publikacija iz 1978.) i Jednoobrazna pravila za garancije na prvi poziv (MTK Publikacija 458 URDG). Isto tako Uncitral je doneo Konvenciju o stendbaj akreditivima i garancijama 1995. godine. Od 01.07.2010. godine, stupaju na snagu nova pravila za garancije na poziv URDG 758²⁴ koja su dosta fleksibilnija.

Mada se u građanskim i trgovačkim zakonima pojedinih država koriste izrazi koji se prevode kao garancija, često se pod tim podrazumevaju građansko–pravni poslovi jemstva sa akcesorinim i subsidijarnim obavezama njihovih dužnika ili privredno pravni (trgovinski) poslovi jemstva sa solidarnom obavezom garanta²⁵. Čak se ni u poslovnim krugovima nekih razvijenih tržišnih privreda ne pravi jasna razlika između jemstva i bankarskih garancija.

Uopšteno se pod garancijom podrazumeva pravni posao kojim jedno lice-garant, na zahtev drugog lica–principal i po njegovim instrukcijama preuzima samostalnu i neopozivu obavezu da trećem licu–korisniku garancije isplati iznos naveden u garanciji ako ispuni uslove navedene na njoj.

3.2. Bitni elementi garancija

Iz prakse proizilazi da su bitni elementi bankarske garancije:

- Naziv principala,
- Naziv banke garanta i njena adresa,
- Naziv korisnika bankarske garancije,
- Naznačenje posla čije se ispunjenje obezbeđuje bankarskom garancijom,
- Novčani iznos na koji garancija glasi,
- Rok važenja bankarske garancije,
- Mesto izdavanja bankarske garancije,
- Datum izdavanja bankarske garancije,
- Potpis banke garanta.

²³ www.kombeg.org.rs: Privredna komora Beograda

²⁴ www.kombeg.org.rs: MTK za garancije na poziv, Revizija 2010 – URDG 758"

²⁵ Vukadinović R., "Bankarske garancije u teoriji i praksi", Beograd 1998.

Naziv principala mora stajati na garanciji jer je reč o nalagodavcu koji predaje banci zahtev za izradu bankarske garancije,

Naziv banke garanta i njena adresa da bi mogla da se ostvari punovažna garancijska obaveza potrebno je da se u bankarsku garanciju unese pun naziv banke garanta i njena adresa. Kada ovaj element ne bi bio unešen ne bi moglo da se utvrdi koja je banka izdala garanciju i tako preuzela garancijsku obavezu prema korisniku garancije. Značaj podataka banke je i taj što se sadržaj garancije unosi na jeziku sedišta banke garanta i što se prema mestu sedišta najčešće određuje nacionalno pravo koje će se primeniti na garanciju u slučaju vođenja sudskog ili arbitražnog postupka.

Naziv korisnika bankarske garancije bitan je personalni element bankarske garancije, zbog toga što garancija nije hartija od vrednosti koja bi mogla da glasi na donosioca. Korisnik bankarske garancije mora biti označen i onda kada je u tekst garancije uneta klauzula „po naredbi“.

Naznačenje posla čije se ispunjenje obezbeđuje bankarskom garancijom. Bankarska garancija sadrži podatke o osnovnom poslu (ugovoru) u vezi sa kojim dolazi do preuzimanja garancijske obaveze prema korisniku garancije. Najčešće se unose podaci: ugovorne strane, predmet ugovora, rok ispunjenja, cena ili naknada za isporučenu robu ili izvršene usluge,

Novčani iznos na koji glasi garancija. U bankarskoj garanciji mora biti određena svota novca koju je banka garant obavezna da isplati korisniku garancije. To znači da banka garant ne može da preuzme obavezu da izvrši neku drugu činidbu jer bi takva obaveza bila u suprotnosti sa svrhom koju bankarska garancija ima u pravnom prometu. Obaveza iz bankarske garancije u svojoj suštini i jeste novčana obaveza, pa se u vezi sa tim postavlja pitanje valute plaćanja, kamate itd.. Bitno je da je obaveza u garanciji naznačena u tačno određenom fiksnom iznosu.

Rok važenja bankarske garancije je određeni protok vremena u okviru koga korisnik garancije ima pravo da zahteva isplatu novčane sume unete u garanciju. Uobičajeno je da se rok važenja fiksira za određeni datum ili za nastupanje određenog događaja ili za protok izvesnog vremena koje se računa od dana dospelosti za ispunjenje obaveze iz osnovnog ugovora. Da bi korisnik garancije mogao da ostvari svoje pravo iz garancije potrebno je da rok dospelosti za ispunjenje osnovnog ugovora pada u okviru roka važenja bankarske garancije.

Mesto izdavanja bankarske garancije jeste mesto u kome se nalazi sedište banke garanta.

Datum izdavanja bankarske garancije ima poseban značaj. Prvo od datuma izdavanja garancije računa se da je banka garant u obavezi prema korisniku garancije. Momenat izdavanja garancije značajan je i sa stanovišta primene deviznih propisa na bankarsku garanciju.

Potpis banke garanta važan je za punovažnost garancijske obaveze. Prilikom potpisivanja garancije ovlašćeno lice dužno je da stavi svoje ime i prezime i pečat banke koja je izdala garanciju.

3.3. VRSTE GARANCIJA

Bankarske garancije se mogu podeliti po različitim kriterijumima, ali se najčešće dele prema:

1. Prirodi preuzete obaveze banke garanta na:
 - Kauzalne, i
 - Apstraktne
2. Uslovima ispunjavanja obaveze garanta, tj. prema uslovima isplate garantovane sume na:
 - Uslovne, i
 - Bezuslovne.
3. Predmetu garancije na:
 - Za dobro izvršenje posla,
 - Licitacione,
 - Avansne,
 - Za plaćanje obaveza,
 - Za vraćanje kredita,
4. Narodna banka Srbije na osnovu klasifikacije aktive i vanbilasnih stavki razlikuje:
 - Činidbene garancije (za povraćaj avansa, dobro izvršenje posla, za otklanjanje nedostataka u garantnom roku, za učešće na licitacijama)
 - Plative garancija (za garantovanje plaćanja obaveza u ugovorenom roku).

Pored ovih podela postoji podela na nostro i loro (po ugledu na akreditive), direktne i indirektne, pokrivene i nepokrivene itd..

Od značaja su i takozvane kontragarancije. To su garancije na bazi kojih inostrana banka daje korisniku svoju garanciju. Ove garancije često izdaju zemlje Bliskog istoka za učešće na raznim licitacijama.

U praksi se sreću i supergarancije, koje u stvari predstavljaju garancije na garancije, koje se zahtevaju kada korisnik garancije smatra da garant ne raspolaže sa dovoljnom kreditnom sposobnošću da bi samostalno garantovao predmetnu obavezu.

Standby akreditivi su jako slični bankarskim garancijama. Kako je američkim bankama bilo zabranjeno da preuzimaju apstraktne ugovorne obaveze i izdaju bankarske garancije, odgovarajuća zaštita nađena je u standby akreditivima. Da su u pitanju samo različiti pojavni oblici iste pojave u čijoj osnovi se nalazi apstraktna i samostalna obaveza govori i usvajanje Konvencije Ujedinjenih Nacija o nezavisnim garancijama i standby akreditivima iz 1996.godine²⁶.

3.4. OSNOVNA NAČELA BANKARSKIH GARANCIJA

Osnovna načela bankarske garancije su:

- Načelo pismenosti,
- Načelo samostalnosti,
- Načelo fiksne garancijske obaveze,
- Načelo po kome se garancija izdaje s obzirom na lična svojstva banke garanta i
- Načelo neposrednosti.

Načelo pismenosti (formalnosti) bankarske garancije znači da je bankarska garancija formalni pravni posao, tj. takav posao čija se forma ispoljava u pisanom obliku. Garancija mora da ima sve bitne elemente o kojim je postignut sporazum pilikom zaključenja osnovnog ugovora, kao i one elemente koji proizilaze iz same prirode bankarske garancije i da svi ti elementi budu obuhvaćeni pismenom formom.

Načelo samostalnosti bankarske garancije sastoji se u tome što je bankarska garancija odvojena od osnovnog posla na kome se ekonomsko-finansijski zasniva, ali sa kojim banka garant nema pravno nikakve veze niti je taj odnos u bilo čemu obavezuje. Isto tako, bankarska garancija je pravno odvojena i od pravnog odnosa koji se uspostavlja između banke garanta i nalogodavca kao i od pravnog odnosa do koga dolazi između banaka u vezi sa izdavanjem garancije. Korisnik bankarske garancije ne mora da dokazuje postojanje kauze za svoje potraživanje prema banci koja je izdala garanciju, već je dovoljno samo da podnese pismenu ispravu kojom se istovremeno dokazuje postojanje potraživanja koje je u njoj sadržano.

Načelo fiksne garancijske obaveze odnosi se na to da se bankarskom garancijom garant obavezuje na isplatu određene sume novca pod uslovima koji su navedeni u garanciji. Osnovna svrha garancije je obeštećenje njenog korisnika od štete uzrokovane nastankom pokrivenog rizika. Rizici mogu biti različiti, pa se garancijom pokrivaju štete zbog nevraćanja dospelog duga, neplaćanja dospelog potraživanja, neizvršenja ili neurednog izvršenja ugovornih obaveza ili zbog neopravdanog odbijanja da se zaključi posao dobijen na licitaciji i slično. Garant ne preuzima obavezu obavezu da zaključi ugovor ili ga ispuni, već uvek isplaćuje određeni iznos novca.

²⁶ Izvor: www.indok.info

Načelo po kome se bankarska garancija izdaje s obzirom na lična svojstva banke garanta. Bankarska garancija je takav pravni posao do čijeg nastajanja dolazi isključivo s obzirom na poslovni ugled i finansijski status banke koja preuzima garancijsku obavezu.

Načelo neposrednosti dolazi do izražaja u tome što korisnik garancije ima pravo da se obrati za naplatu bilo kojoj banci koja je izdala supergaranciju. Takođe ovo načelo dolazi do izražaja kada se više banaka solidarno obaveže prema korisniku da će isplatiti bankarsku garanciju kada se za isplatu ispune svi uslovi predviđeni u garanciji. U ovom slučaju korisnik garancije se može obratiti samo jednoj, nekoliko ili svim bankama koje su preuzele garancijsku obavezu.

3.5. BANKARSKE GARANCIJE KAO INSTRUMENT OBEZBEĐENJA U PLATNOM PROMETU I NJIHOV RAČUNOVODSTVENI TRETMAN

Bankarske garancije kao instrument obezbeđenja u platnom prometu uvek nastaju u vezi sa nekom širom i složenijom poslovnom operacijom kod koje se redovno pojavljuju najmanje tri učesnika, pa samim tim dolazi do stvaranja tri pravna odnosa od kojih je svaki samostalan i nezavisan od drugog.

Da bi se shvatilo zašto dolazi do izdavanja bankarske garancije potrebno je da postoji okolnost koja ukazuje na to da bankarska garancija ne nastaje samo po sebi već u pozadini izdavanja garancije uvek postoji neki drugi pravni posao na primer ugovor o kreditu, ugovor o isporuci robe, ugovor o izvođenju investicionih radova ili bilo kom drugom ugovoru sa odloženim plaćanjem ili odloženim rokom u kome je sadržana klauzula o izdavanju garancije.

Dakle, bankarska garancija nastaje iz složenog sklopa poslovnih i pravnih odnosa, gde i u njihovom najjednostavnijem obliku učestvuje najmanje tri učesnika: a) poverilac-korisnik garancije, b) dužnik – nalagodavac i c) banka garant – izdavalac garancije. Pri tome je moguće da se jave banke u više uloga kao direktni garant, kontragarant, supergarant, konfirmirajuća banka.

U Srbiji bankarska garancija je danas veoma česta u slučajevima potpisivanja tenderskih ugovora gde se obično zahteva bankarska garancija za dobro izvršenje posla kao garancija sprovođenja raspisanog tendera u delo.

Bankarske garancije su tradicionalno vanbilansna stavka u bankarskom sektoru, međutim priroda i ozbiljnost rizika koja ih prati uvek je zahtevala od banaka da posebno vode računa o toj vanbilansnoj potencijalnoj obavezi. Kod nas je na osnovu Zakona o računovodstvu i reviziji²⁷, Pravilnikom o kontnom okviru i sadržini računa u kontnom okviru za banke i druge finansijske organizacije²⁸ određeno je da se bankarske garancije uključuju u rizičnu aktivu. S druge strane, na osnovu člana 26 Zakona o bankama i drugim finansijskim organizacijama, Odlukom Narodne banke Jugoslavije određeno je da ponderi rizika za platne garancije budu 100% a za činidbene garancije 50%.

²⁷ "Sl. glasnik RS", br 46/06 i 111/09,

²⁸ "Sl.glasnik RS", br 8/2007.

Kod privrednih društava u praksi se retko vodi i vanbilansna evidencija o bankarskim garancijama. Međutim kod preduzeća čije se poslovanje bazira na čestom učešću na tenderima neophodno bi bilo da postoji vanbilansna evidencija.

3.6. PRAVNI ODNOSI I UČESNICI U GARANCIJSKOM POSLU

Kod pravnih odnosa iz kojih proizilazi bankarska garancija, prema vremenskom redosledu prvo nastaje osnovni ugovor, tj. Ugovor u vezi sa čijim zaključenjem dolazi do izdavanja garancije, odnosno zasnivanje garancijskog odnosa, pa tek zatim nastaje ugovor o izdavanju garancije koji se zaključuje između dužnika iz osnovnog ugovora i banke garanta i na kraju na osnovu ugovora banka garant izdaje garanciju njenom korisniku²⁹.

U praksi na osnovu prethodno rečenog je veoma korisno da prilikom zaključenja osnovnog ugovora učestvuje banka koja treba da izda garanciju kao nekog ko može da pruži stručnu pomoć oko formulacije garantne klauzule u osnovnom ugovoru. Tako se banka koja izdaje garanciju često pojavljuje kao treći potpisnik osnovnog ugovora u svojstvu garanta.

Bankarska garancija ima uvek neku ekonomsko – finansijsku podlogu u nekom drugom ugovoru, kao što su ugovor o isporuci investicione opreme, ugovor o zajedničkom ulaganju, ugovor o izgradnji investicionog objekta, ugovor o finansijskom kreditu, ugovor o konsignaciji. U takovom ugovoru je sadržana garantna ili finansijska klauzula prema kojoj se obavezuje dužnik da će u korist svog poverioca pribaviti bankarsku garanciju. Ponekad se pored bankarske garancije zahtevaju i neka druga sredstva obezbeđenja kao što su menice sa akceptom ili avalom neke banke, zalaganje hartija od vrednosti i sl.

Potrebno je istaći značaj ugovornih garancija koje su osnov za zasnivanje osnovnog posla i zaključenje i stupanje na snagu osnovnog ugovora i to su: licitaciona garancija, garancija za povraćaj avansa, garancija za dobro izvršenje posla.

Pravni odnosi između banke garanta i nalagodavca regulišu se ugovorom o izdavanju bankarske garancije. To je ugovor kojim se banka garant obavezuje da će u svoje ime, a za račun komitenta, izdati garanciju trećem licu korisniku garancije, dok se nalagodavac sa svoje strane obavezuje da će za to platiti banci garantu određenu naknadu-proviziju i ispuniti druge obaveze koje su predviđene ugovorom.

Samim prihvatanjem naloga za izdavanje bankarske garancije zasniva se pravni odnos između banke garanta i njenog nalagodavca, a izvršenjem primljenog naloga, odnosno izdavanjem garancije dolazi do zasnivanja drugog pravnog odnosa, pravnog odnosa između banke garanta i korisnika garancije. Ova dva pravna odnosa su međusobno nezavisna zbog toga što banka garant pri izvršenju obaveze iz naloga preuzima garancijsku obavezu prema trećem licu u svoje ime, a ne u ime nalagodavca i tako

²⁹ Vukadinović R. "Međunarodno poslovno pravo", Kragujevac, 2009

garancijska obaveza, stvorena aktom izdavanja garancije, proizvodi svoje pravno dejstvo nezavisno od ugovora o izdavanju bankarske garancije³⁰

Glavna obaveza koju banka garant preuzima prilikom izdavanja garancije jeste da korisniku garancije isplati određenu sumu novca ukoliko dužnik iz osnovnog ugovora ne ispunji ili neuredno ispunji svoje ugovorne obaveze u svemu kako one glase. Prema tome u momentu kada je izdata garancija uspostavlja se obligacioni odnos između banke koja je izdala garanciju i korisnika garancije, s tim što se pravna dejstva iz ovog odnosa odlažu za izvesno vreme i vezuju za nastupanje jednog budućeg i neizvesnog događaja. To znači, čim je izdata garancija stvorena je obaveza za banku koja je tu garanciju izdala, ali se ispunjenje te obaveze čini zavisnim od toga da li će dužnik iz osnovnog ugovora ispuniti svoju obavezu ili da li će je ispuniti kako je to ugovorom predviđeno.

3.7. PROCEDURA IZDAVANJA BANKARSKE GARANCIJE

Kao veoma česte bankarske garancije pojavljuju se takozvane licitacione garancije koje se daju prilikom učešća na tenderu raspisanom od strane raznih ustanova. Ove garancije zahteva lice koje je raspisalo tender u svrhu zaštite samog tenderskog postupka gde obavezuje privredno društvo koje bude imalo najpovoljnije uslove i dobije posao da će pod određenim uslovima i prihvatiti sve obaveze koje slede iz posla, kao i da će potpisati ugovor kojim se ovi poslovi preciznije definišu.

Ovakvu garanciju često prate i pisma o namerama banke za izdavanje bankarske garancije za dobro izvršenje posla. Ovo pismo garantuje korisniku da će nalagodavac po zaključenju posla moći da obezbedi i garanciju za dobro izvršenje posla.

Za sve vrste garancija procedura njihovog dobijanja počinje slanjem zahteva u pisanoj formi na memorandumu od strane nalagodavca banci koja treba da izda garanciju, zajedno sa svom pratećom dokumentacijom. Dokumentacija koja se šalje uz zahtev je ili javni poziv za tender u slučaju licitacione garancije ili ugovor koji je već sklopljen sa budućim korisnikom garancije u slučaju garancije za dobro izvršenje posla.

Na osnovu primljene dokumentacije banka analizira i kreditnu sposobnost nalagodavca i donosi odluku da li da izda bankarsku garanciju. Ukoliko je odluka pozitivna banka sastavlja ugovor na osnovu izdate bankarske garancije koji potpisuju banka i nalagodavac gde se preciznije definišu odnosi između banke i nalagodavca, kao i troškovi provizije vezani za ovaj bankarski posao.

Potpisivanjem ugovora o izdavanju bankarske garancije nalagodavac dobija bankarsku garanciju koju može dostaviti korisniku garancije radi realizacije ugovora sa njim.

³⁰ Vukadinović R., Bankarske garancije u teoriji i praksi", Beograd 1998

3.7.1. PRIMER IZDAVANJA BANKARSKE GARANCIJE

Efikasnost upotrebe bankarske garancije kao sredstva obezbeđenja plaćanja najbolje se vidi na primeru izdavanja bankarske garancije.

Primer polazi od sledećih pretpostavki:

- Ministarstvo zdravlja Republike Srbije raspisalo je tender za javnu nabavku (JN br. 7/09) medicinskih sredstava u tri partije (tabela br.1):
 1. Partija jedan hiruške maske,
 2. Partija dva maske FFP2,
 3. Partija tri zaštitne naočare

Naziv partije	Hirurške maske	Maske FFP2	Zaštitne naočare
Vrednost	52.800.000,00	1.100.000,00	1.100.000,00
Iznos za bankarsku garanciju (3% vrednosti ponude)	1.584.000,00	33.000,00	33.000,00
Iznos za pismo o namerama za izdavanje garancije za dobro izvršenje posla (10 % vrednosti ponude)	5.280.000,00	110.000,00	110.000,00

Tabela br.1

U javnom pozivu 7/09 (slika br.1), Ministarstvo zdravlja Republike Srbije navodi partije za koje je raspisalo javni poziv, njihove vrednosti rokove za preuzimanje tenderske dokumentacije i rokove za predaju tenderske dokumentacije. Javni poziv se objavljuje u službenom glasniku. Na osnovu ovog poziva učesnici tendera preuzimaju od Ministarstva zdravlja tzv.tendersku dokumentaciju u kojoj su detaljnije razrađeni uslovi učešća na tenderu i zahtevi koje svaki učesnik mora da ipuni, načini bodovanja itd.

Na osnovu tenderske dokumentacije svaki od učesnika sastavljaju sopstvenu ponudu vodeći računa o traženoj dokumentacije, ceni koja se nudi i sl.. U konkretnom primeru odluka o isporučiocu traženih medicinskih sredstava donošena je na osnovu kriterijuma najniže ponudene cene.

U samoj tenderskoj dokumentaciji zahteva se i izdavanje bankarske garancije i pisma o namerama banke za dobro izvršenje posla. Ovde je reč o tzv. licitacionoj garanciji koja se predaje zajedno sa dokumentacijom na tenderu u rokovima koje je objavio onaj ko raspisuje tender.

Licitacionom garancijom se u ovom primeru Ministarstvo zdravlja Republike Srbije štiti da onaj ko dobije tender nakon toga ne odustane od posla što bi uslovljavalo ponovno raspisivanje tendera i troškove koje bi to raspisivanje prouzrokovalo. Licitaciona garancija pokazala se kao efikasno sredstvo eliminacije preduzeća čije je finansijsko stanje nestabilno i čije bi izvršenje posla bilo dovedeno u pitanje.

Odnos između banke davaoca garancije i preduzeća tražioca garancije započinje podnošenjem zahteva. Preduzeće na osnovu tenderske dokumentacije i objavljene javne nabavke podnosi zahtev banci na memorandumu (slika 2.).

U samom zahtevu preduzeće podnosioc zahteva u ovom primeru "Velefarm - VFB" d.o.o., daje osnovne podatke o preduzeću: Datum osnivanja, broj zaposlenih radnika, pun naziv preduzeća, delatnost, podacio o menadžmentu, opis samog zahteva gde se navodi za šta se traži bankarska garancija, iznos bankarske garancije....

Na osnovu zahteva banka vrši proveru kreditne sposobnosti podnosioca zahteva, proveravajući njegove finansijske izveštaje, zaduženja koje ima po osnovu kredita, jemstava i sl., zahteva dodatne podatke o prometu na računima kod banaka, potraživanja, zaliha i sl.. Nakon analize ovih podataka banka donosi odluku da li će ili neće izdati bankarsku garanciju i pismo o namarama.

Kada se donese pozitivna odluka o idavanju bankarske garancije sačinjava se ugovor i zahteva se obično predaja određenih sredstava obezbeđenja, najčešće menica. Činom potpisivanja ugovora nastaje i formalno - pravno odnos između banke i podnosioca zahteva za garancijom.

Po potpisivanju ugovora (slika br.3) o izdavanju bankarske garancije banka izdavalac uručuje bankarsku garanciju(slika br.4) podnosiocu zahteva. Sam postupak izdavanje bankarske garancije je očigledno dosta rigorozan i jako sličan podnošenju zahteva za dobijanje kredita. Na ovaj način samo preduzeća koja imaju dobru kreditnu sposobnost i uspešnu poslovnu prošlost mogu uvek očekivati dobijanje garancije od strane banke. Ovo je od izuzetne važnosti jer broj tendera na kojima jedno preduzeće može da učestvuje tokom godine dostiže broj i od 2000.

Na osnovu člana 72. Zakona o javnim nabavkama („Službeni glasnik RS“, broj 116/08)
MINISTARSTVO ZDRAVLJA REPUBLIKE SRBIJE
11000 Beograd, Nemanjina 22-26
oglašava

JAVNI POZIV
za prikupljanje pisanih ponuda u otvorenom postupku
za nabavku lične zaštitne opreme
(JN 07/09)

Ministarstvo zdravlja sprovodi postupak javne nabavke i poziva sve zainteresovane ponuđače da podnesu svoje ponude pod uslovima iz ovog javnog poziva i konkursne dokumentacije.

Predmet oglašavanja je nabavka lične zaštitne opreme, po partijama, i to:

- partija 1 – hirurške maske – 8.100.250 kom.

vrednost partije 48.000.000,00 dinara;

- partija 2 – maske FFP2 – 4.390 kom.

vrednost partije 1.000.000,00 dinara;

- partija 3 – zaštitne naočare – 1.000 kom.

vrednost partije 1.000.000,00 dinara.

Pravo učešća u postupku ima svaki ponuđač koji ispunjava uslove iz člana 44. Zakona o javnim nabavkama. Ispunjenost ovih uslova ponuđač dokazuje dostavljanjem dokaza iz člana 45. Zakona o javnim nabavkama, a sve u skladu sa „obrazcem za ocenu ispunjenosti uslova za učešće u postupku javne nabavke“ i sa uputstvom za popunjavanje konkursne dokumentacije. Ponuđač dostavlja i druga dokumenta i obrasce sadržane u konkursnoj dokumentaciji. Dokazi o ispunjenosti uslova mogu se dostaviti u neoverenim fotokopijama.

Ponuđač čija je ponuda ocenjena kao najpovoljnija dužan je da u roku koji odredi naručilac, a koji ne može biti duži od 3 dana od prijema pisanog poziva naručioca, dostavi original ili overenu fotokopiju dokaza o ispunjenosti uslova, a u skladu sa članom 45. Zakona o javnim nabavkama.

U postupku izbora najpovoljnije ponude biće primenjen kriterijum „najniža ponudena cena“.

Uvid u konkursnu dokumentaciju svi zainteresovani ponuđači mogu izvršiti lično na adresi naručioca Ministarstvo zdravlja, Nemanjina 22-26, Beograd, soba 4, peti sprat, od 9,00 do 15,00 časova.

Konkursna dokumentacija neophodna za davanje ponude može se preuzeti svakog radnog dana, počev od prvog narednog dana od objavljivanja poziva u „Službenom glasniku RS“ u Ministarstvu zdravlja, Nemanjina 22-26, Beograd, soba 4, peti sprat, od 9,00 do 15,00 časova, uz ovlašćenje i dokaz o uplati iznosa od 1.500,00 dinara, na ime manipulativnih troškova izrade konkursne dokumentacije na račun: 840-742325843-09 poziv na broj 97, kontrolni broj opštine Savski venac je 50-016. Primaćac Budžet Republike Srbije, svrha doznake: „Uplata za konkursnu dokumentaciju“.

Iznos nadoknade se ne vraća ponuđačima.

Ponude se podnose u zapečaćenoj kovrti na adresu: Ministarstvo zdravlja, Nemanjina 22-26, Beograd. Koverat sa ponudom mora imati oznaku: „Ponuda za nabavku lične zaštitne opreme – ne otvarati JN 07/09“, a na poleđini naziv ponuđača i adresa.

Ponude se dostavljaju na original obrascu konkursne dokumentacije sa svim prilogima koji predstavljaju sastavni deo konkursne dokumentacije.

Ponude moraju biti potpisane i overene od strane ponuđača.

Rok za podnošenje ponuda je 30 dana od objavljivanja u „Službenom glasniku RS“. Blagovremenom će se smatrati sve ponude koje stignu na adresu naručioca najkasnije poslednjeg dana navedenog roka do 10,00 časova.

Otvaranje ponuda će se obaviti javno 30 dana od objavljivanja javnog poziva u „Službenom glasniku RS“ u prostorijama Ustavnog suda Republike Srbije na VI spratu, Nemanjina 22-26. Ukoliko navedeni dan padne u dan koji je neradan, otvaranje ponuda će se obaviti prvog narednog radnog dana. Mesto, datum i čas javnog otvaranja ponuda biće precizirani u konkursnoj dokumentaciji.

Predstavnici ponuđača koji učestvuju u postupku javnog otvaranja ponuda podnose punomoćje za učešće u postupku.

Slika br.1

17.08.2009.

AIK BANKA AD
Knez Mihailova 10
Beograd
Za gospodina Vladana Đorđevića

PREDMET: Zahtev za izdavanje bankarske garancije za ozbilnost ponude

1. Naziv podnosioca zahteva: «Velefarm – VFB» d.o.o.
2. Adresa: Beograd, Vojvode Stepe 414a
3. Brojevi telefona i faksa: 3090-108; 3090-768; fax: 2493-367;
4. Banke preko kojih podnosilac zahteva obavlja dinarski platni promet i devizno poslovanja:
 - Aik banka,
 - Univerzal banka,
 - Agrobanka,
 - Societe Generale
5. Osnovna delatnost podnosioca zahteva: Trgovina na veliko farmaceutskim proizvodima,
6. Datum osnivanja: 03.12.2008.
7. Oblik vlasništva: Društvo sa ograničenom odgovornošću;
 - Direktor: Aleksandar Stepanović
8. Broj zaposlenih: 403
9. Spisak povezanih lica (naziv, sedište, matični broj, delatnost i sl.):
 - Matično preduzeće: «Velefarm» AD Holding kompanija; Beograd, Vojvode Stepe 414a
 - Matični broj: 07073790; Delatnost: Promet lekovima i medicinskom opremom
10. Iznos zahteva: **33.000,00** dinara
11. Rok važenja garancije: 30.10.2009 (60 dana od otvaranja ponude).
12. Obrazloženje zahteva, sažet opis konkretnog posla za koji se izdaje garancija:
 - Garancija se izdaje po osnovu javnog poziva (br.javne nabavke JN 07/09) za prikupljanje ponuda u otvorenom postupku za javnu nabavku partija 3 - zaštitne naočare koji je objavilo Ministarstvo zdravlja Republike Srbije, Nemanjina 22-26, 11000 Beograd.
 - Ukupna vrednost javne nabavke iznosi 1.100.000,00 dinara.
 - Potrebna nam je bankarska garancija za ispunjenost ugovornih obaveza, plativa na prvi poziv u visini od 3% na ukupnu vrednost ponude od 1.100.000,00 dinara, koja iznosi: 33.000,00 dinara.
13. Garancija nam je potrebna za petak, 21.08.2009. godine.

Velefarm – VFB d.o.o.

Direktor

Aleksandar Stepanović

(Signature of Aleksandar Stepanović)

Beograd	Služba	Sekretarij	Proje	Organizacija	Vešanje	HR	Novi Sad	Čekanje	Komercijalna
11000 Beograd Vojvode Stepe 414 a Centrala: 011 30 90 100 Fax: 011 2460 422	30900 Služba Beograd 10 Centrala: 011 30 90 100 Fax: 011 2460 422	24930 Sekretarij Beograd 10 Centrala: 011 30 90 100 Fax: 011 2460 422	07073790 Proje Beograd 10 Centrala: 011 30 90 100 Fax: 011 2460 422	07073790 Organizacija Beograd 10 Centrala: 011 30 90 100 Fax: 011 2460 422	07073790 Vešanje Beograd 10 Centrala: 011 30 90 100 Fax: 011 2460 422	07073790 HR Beograd 10 Centrala: 011 30 90 100 Fax: 011 2460 422	07073790 Novi Sad Beograd 10 Centrala: 011 30 90 100 Fax: 011 2460 422	07073790 Čekanje Beograd 10 Centrala: 011 30 90 100 Fax: 011 2460 422	07073790 Komercijalna Beograd 10 Centrala: 011 30 90 100 Fax: 011 2460 422

Slika br. 2

U G O V O R
O IZDAVANJU BANKARSKE GARANCIJE BR. 0509518141/050
ZAKLJUČEN DANA 29.09.2009. GODINE IZMEĐU:

1. AIK BANKA AD, FILIJALA BEOGRAD (u daljem tekstu AIK BANKA)
i
2. «VELEFARM VFB» DOO BEOGRAD, (u daljem tekstu Dužnik)

Član 1.

Na osnovu Zahteva DUŽNIKA od 24.09.2009. godine, AIK BANKA AD NIŠ, FILIJALA BEOGRAD, izdaje BANKARSKU GARANCIJU br. 0509518141/2009 na iznos od dinara: 11.328,00 (slovima: jedanaest hiljadatristotinedvadesetosam dinara i 00/100), kojom garantuje izvršenje obaveza iz Ugovora o kupoprodaji br. 404-02-370-8/2009-07 od 22.09.2008. godine, koji je potpisan sa Naručiocem posla MINISTARSTVOM ZDRAVLJA REPUBLIKE SRBIJE, čiji je predmet nabavka i isporuka lične zaštitne opreme – Partija 3 – Zaštitne naočare, Dužnika «VELEFARM VFB» DOO BEOGRAD, ukoliko Dužnik ne ispoštuje ugovorene obaveze u pogledu kvaliteta izvršene nabavke, a sve u skladu sa propisima, standardima, tehničkim normativima i pravilima svoje struke za ovu vrstu posla.

Član 2.

Rok važnosti Garancije je do 31.12.2009. godine.

Član 3.

Dužnik se obavezuje da na dan izdavanja Garancije, plati AIK BANCII naknadu u iznosu od 5.000,00 dinara, a na osnovu zaduženja koje će ispostaviti AIK BANKA.

Dužnik se takođe obavezuje da na dan plaćanja naknade plati i porez po Zakonu na tu naknadu.

Član 4.

Dužnik se obavezuje da, ukoliko dođe do naplate iznosa iz Garancije, AIK BANCII plati-vrati iznos isplaćen po Garanciji sa kamatom po stopi mesečnog rasta cena na malo za RS prema podacima Republičkog zavoda za statistiku uvećanoj za 2 procentna poena mesečno i pripadajućim porezima po Zakonu, koja se obračunava počev od dana isplate sa računa AIK BANKE pa do dana konačne naplate potraživanja AIK BANKE.

Član 5.

Za plaćanje obaveza iz ovog Ugovora, DUŽNIK dostavlja na ime instrumenata plaćanja:

- ugovorno ovlašćenje saglasno odredbama Zakona o platnom prometu (Sl.list SRJ br. 3/2002., 5/2003. i Sl. Glasnik RS 43/2004.),
 - odgovarajući broj solo menica sa klauzulom «bez protesta», koji pokriva garantovani iznos sa pripadajućim troškovima, sa meničnim ovlašćenjem da AIK BANKA iste može saglasno Ugovoru, tj. za sve obaveze, popuniti i poslati na naplatu,
 - pristupanje dugu od strane društva VELEFARM HOLDING AD BEOGRAD, o čemu će se sačiniti poseban Ugovor.
- Dužnik je dužan da dostavi AIK BANCII dodatna sredstva plaćanja koja AIK BANKA bude tražila, u slučaju da zakonskim propisima budu uvedena nova sredstva naplate ili obezbeđenja naplate potraživanja

Član 6.

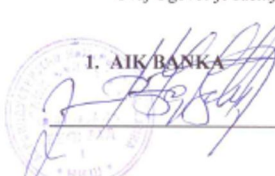
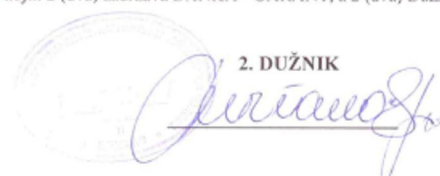
Korisnik se izričito saglašava da AIK BANKA može prijaviti NBS podatke o potraživanjima po ovom Ugovoru, radi uključivanja istih u kreditni informacioni sistem NBS saglasno Odluci o načinu vođenja registra podataka o bonitetu pravnih lica, davanju podataka i mišljenja o bonitetu (Sl.glasnik RS br. 46/2006, 90/2007) i uputstva Guvernera NBS podacima, koje banke i druge finansijske organizacije dostavljaju NBS radi uključivanja tih podataka u kreditni informacioni sistem NBS (Sl.glasnik RS br. 72/2003, 55/2004, 86/2007 i 89/2007).

Član 7.

U slučaju spora po ovom Ugovoru strane ugovaraju nadležnost Trgovinskog suda u Nišu.

Član 8.

Ovaj Ugovor je sačinjen u 4 (četiri) primerka od kojih 2 (dva) zadržava BANKA - GARANT, a 2 (dva) Dužnik.

1. AIK BANKA 	2. DUŽNIK
---	---

Slika br. 3

ANKA 02
AGROINDUSTRIJSKA P
BEOGRAD
21.08.2009
BEOGRAD

AIK Banka

D O M A C A A J A K A

AGROINDUSTRIJSKO KOMERCIJALNA BANKA "AIK BANKA" AD NIŠ

Nikole Pašića 42.16000 Niš, Srbija. Telefon: +381 18/507-400 Fax: +381 18/247-479. E-mail: kabinet@aikbanka.rs
M.br.:06876366 PIB: 100618836 Ziro račun kod NBS 908-10501-97

Na osnovu člana 10873 Zakona o obligacionim odnosima.

1. "AIK BANKA" AD NIŠ - FILIJALA BEOGRAD, ul. Knez Mihailova 10/VI
(u daljem tekstu GARANT) tekući račun 908-10501-97
NA ZAHTEV
2. « VELEFARM » VFB DOO BEOGRAD, ul. Vojvode Stepe 414a, Beograd
(u daljem tekstu DUŽNIK) tekući račun 105-51166-82
IZDAJE
3. «MINISTARSTVO ZDRAVLJA REPUBLIKE SRBIJE»,
ul. Nemanjina 22-26, Beograd
(u daljem tekstu POVERILAC) tekući račun 840-742325843-09

GARANCIJU BR. 0509517684/2009

NA DINARA = 33.000,00

(SLOVIMA: TRIDESETTRIHILJADE DINARA 100/100)

1. Garancija stupa na snagu 21.08.2009. godine.
2. GARANT se obavezuje da POVERIOCU bezuslovno i neopozivo, bez prigovora i na prvi poziv, izmiri obavezu u iznosu Garancije ukoliko Dužnik odustane od zaključenja Ugovora, a bude izabran za najboljeg ponuđača po Javnom pozivu br. 07/09 od 24.07.2009. Naručioca MINISTARSTVO ZDRAVLJA REPUBLIKE SRBIJE, za nabavku lične zaštitne opreme, partija 3 (zaštitne naočare).
3. Ovlašćuje se POVERILAC da radi naplate garantovanog iznosa ili dela garantovanog iznosa ispostavi-podnese nalog za naplatu GARANCIJE sa računa GARANTA do visine neizmirene obaveze DUŽNIKA u skladu sa iznosom Garancije.
4. POVERILAC po Garanciji je dužan da 5 (pet) dana pre podnošenja Garancije na naplatu pismeno obavesti GARANTA o iznosu Garancije koji će se podneti na naplatu.
5. Garancija se izdaje sa rokom važnosti do 30.10.2009. godine i posle navedenog roka garancija se smatra bespredmetnom.
6. U slučaju spora po ovoj Garanciji nadležan je Trgovinski sud u Nišu.
7. Garancija se izdaje u 1 (jednom) originalnom primerku koji se predaje Poveriocu.

GARANT

Slika br. 4

U posmatranom primeru pored bankarske garancije zahtevalo se izdavanje i pisma o namerama za dobro izvršenje posla (slika br. 5). Reč je o pismu banke u kome se navodi da ukoliko podnosilac zahteva dobije posao na tenderu banka se obavezuje da će izdati bankarsku garanciju za dobro izvršenje posla. Na ovaj način se budući korisnik bankarske garancije još jednom štiti da iako je preduzeće koje je dobilo tender obezbedilo licitacionu garanciju, obezbedi nakon toga i garanciju za dobro izvršenje posla.

AGROINDUSTRIJSKA BANKA
742
21.08.2009
BEOGRAD

AIK Banka

DOMAĆA BANKA

AGROINDUSTRIJSKO KOMERCIJALNA BANKA "AIK BANKA" AD NIŠ
Nikole Pašića 42, 18000 Niš, Srbija, Telefon +381 18/507-400 Fax +381 18/247-479, E-mail: kabinet@aikbanka.rs
M.br. 068/6366 PAB 1806188JG Žiro računi kod NBS 908-10501-97

MINISTARSTVO ZDRAVLJA REPUBLIKE SRBIJE
Nemanjina br. 22-26
Beograd

Beograd, 21.08.2009. godine

PREDMET: IZJAVA ZA DAVANJE BANKARSKE GARANCIJE

AIK BANKA AD Niš ovim putem potvrđuje spremnost da će u slučaju potrebe izdati bezuslovnu, neopozivu, na prvi poziv naplativu i bez prava na prigovor Bankarsku Garanciju za dobro izvršenje posla na iznos od din: 110.000,00, sa rokom važnosti do 30.10.2009, našem klijentu «VELEFARM» VFB DOO BEOGRAD, MB: 20481862, u slučaju da kao ponuđač dobije posao po Javnom pozivu za prikupljanje ponuda u otvorenom postupku za izbor najpovoljnijeg ponuđača za nabavku lične zaštitne opreme, PARTIJA 3 (zaštitne naočare) od 24.07.2009, raspisanim od strane MINISTARSTVA ZDRAVLJA REPUBLIKE SRBIJE, JN 07/09, u iznosu od 10% od vrednosti ponude, pod uslovom da preduzeće «VELEFARM» VFB DOO BEOGRAD dostavi odgovarajuće instrumente obezbeđenja i plaćanja koje AIK BANKA AD NIŠ bude tražila, a u skladu sa poslovnom politikom AIK BANKE AD NIŠ.

Beograd, 21.08.2009.

AIK BANKA AD NIŠ

Slika br. 5

Nakon dobijanja posla na tenderu u posmatranom primeru potrebno je da "Velefarm - VFB"d.o.o. kao preduzeće koje je dobilo posao obezbedi i garanciju za dobro izvršenje posla u skladu sa ugovorom koji potpisuje sa "Ministarstvom zdravlja Republike Srbije".

Sama procedura izdavanja garancije za dobro izvršenje posla se ne razlikuje u odnosu na proceduru izdavanja licitacione garancije. Prvo se podnosi zahtev banci koja na osnovu finansijskih izveštaja i podataka koje ukazuju na kreditnu sposobnost preduzeća donosi odluku o izdavanju bankarske garancije. Sledi izrada i potpisivanje ugovora o izdavanju bankarske garancije i nakon izrade garancije banka predaje garanciju podnosiocu zahteva.

Na ovaj način je u posmatranom primeru preduzeće "Velefarm - VFB"d.o.o. dobilo i garanciju za dobro izvršenje posla (slika br. 6).

Očigledno je da upotreba bankarskih garancija obezbeđuje visok stepen zaštite korisniku garancije, jer tokom samog postupka ugovaranja posla, omogućava da preduzeće koje je budući izvršilac posla bude više puta provereno od strane banke sa aspekta njegove poslovne i kreditne sposobnosti. Na kraju ukoliko preduzeće ne izvrši preuzete obaveze iz ugovora, banka će korisniku garancije isplatiti umesto izvršioca posla iznos naznačen na bankarskoj garanciji.

AIK Banka

DOMAĆA, AJAKA

AGROINDUSTRIJSKA KOMERCIJALNA BANKA "AIK BANKA" AD NIŠ

Nikole Pašića 42, 18000 Niš, Srbija; Telefon: +381 18/507-400 Fax: +381 18/247-479; E-mail: kabinet@aikbanka.rs

M.br.:06876366 PIB:100618836 Žiro račun kod NBS 908-10501-97

Na osnovu člana 1083. Zakona o obligacionim odnosima,

1. "AIK BANKA" AD NIŠ – ul. Nikole Pašića br. 42, Niš
(u daljem tekstu GARANT) tekući račun 908-10501-97 kod NBS
NA ZAHTEV
2. «VELEFARM VFB» DOO Beograd, Vojvode Stepe br. 414a
(u daljem tekstu DUŽNIK) tekući račun 105 – 51166-82
IZDAJE
3. MINISTARSTVO ZDRAVLJA REPUBLIKE SRBIJE,
ul. Nemanjina br. 22-26, Beograd
(u daljem tekstu POVERILAC) tekući račun 840-742325843-09

GARANCIJU B.R. 0509518141/2009
NA DIN = 11.328,00

(slovima: jedanaest hiljadatristotinedvadesetosam dinara i 00/100)

1. Garancija stupa na snagu 07.10.2009. godine.
2. GARANT se obavezuje prema POVERIOCU da će mu odmah, neopozivo i bezuslovno, na prvi poziv i bez prigovora izmiriti potraživanja od DUŽNIKA, ukoliko Dužnik, u skladu sa Ugovorom o kupoprodaji br. 404-02-370-8/2009-07 od 22.09.2008. godine, potpisanim sa MINISTARSTVOM ZDRAVLJA REPUBLIKE SRBIJE, čiji je predmet nabavka i isporuka lične zaštitne opreme – Partija 3 – Zaštitne naočare, ne ispoštuje ugovorene obaveze u pogledu kvaliteta izvršene nabavke, a sve u skladu sa propisima, standardima, tehničkim normativima i pravilima svoje struke za ovu vrstu posla.
3. Ovlašćuje se POVERILAC da radi naplate garantovanog iznosa ili dela garantovanog iznosa ispostavi-podnese nalog za naplatu GARANCIJE sa računa GARANTA do visine vrednosti dela posla gde DUŽNIK nije ispoštovao obaveze u pogledu kvaliteta posla.
4. POVERILAC po Garanciji je dužan da 5 (pet) dana pre podnošenja Garancije na naplatu pismeno obavesti GARANTA o iznosu Garancije koji će se podneti na naplatu.
5. Garancija se izdaje sa rokom važnosti do 31.12.2009. godine i po isteku navedenog roka garancija će se smatrati bespredmetnom.
6. U slučaju spora po ovoj Garanciji nadležan je Trgovinski sud u Nišu.
7. Garancija je sačinjena u 1/jednom/ originalnom primerku koji se predaje Poveriocu.

GARANT

Slika br. 6

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Stalnim rastom obima poslovanja i usložnjavanjem poslovnih veza između privrednih subjekata dolazi se do sve izraženijeg problema obezbeđenja potraživanja i povećanja sigurnosti poslovanja. Ovaj problem je dodatno izražen u zemljama u tranziciji koje na prelasku iz jednog sistema u drugo u uslovima velikih strukturnih promena imaju pojačan rizik naplate i obezbeđenja sopstvenih potraživanja.

Zakonom o platnom prometu konačno je menici delimično vraćena uloga koju je ova hartija od vrednosti imala u platnom prometu i uopšte u prometu. Pooštavanjem kreditne discipline, radom odseka za prinudnu naplatu Narodne Banke Srbije dalje je rastao značaj menice, tako da je menica danas hartija od vrednosti sa važnom ulogom u domaćoj trgovini.

Analogno navedenom, respektujući redosled do sada prikazane sistematike izlaganja, moguće je donošenje sledećih bitnih zaključaka:

1. Srbija je u periodu od 2000. do 2010. godine napravila napredak u strukturnim reformama realnog i finansijskog sektora, ali zaostaje u reformi javnog sektora. Proces privatizacije državne svojine je najvećim delom priveden kraju, ali tempo strukturnih reformi i stvaranja uslova za tržišnu privredu nije na zadovoljavajućem nivou, što je posledica i Svetske ekonomske krize koja je usporila ove tokove.
2. Likvidnost preduzeća Srbije u uslovima tranzicije je ugrožena. Ovaj problem se pre ekonomske krize rešavao pojačanim zaduživanjem kod finansijskog sektora, ali dolaskom Svetske ekonomske krize kapital poskupljuje izazivajući dodatne probleme sa likvidnošću preduzeća. Problem naplate potraživanja izbija u prvi plan i javlja se dužnička kriza.
3. U uslovima nelikvidnosti privrede sredstva obezbeđenja plaćanja dobijaju na značaju. Od sredstava obezbeđenja plaćanja u privredi Srbije kao veoma efikasna izdvojile su se menice i bankarske garancije.
4. Od svog nastanka menica se stalno usavršava i širi polje svog delovanja u različitim oblastima privrednog života, pa se danas pojavljuje kao sredstvo plaćanja, obezbeđenja plaćanja i kreditiranja.
5. Danas razlikujemo više vrsta menica koje sadrže obavezne i neobavezne elemente, čiji je izgled i sadržina propisana zakonom. Kao strogo formalna hartija od vrednosti menica ima svoje osobine i načela koja se moraju poštovati prilikom upotrebe menice.

6. Menica njen izgled i način upotrebe regulisan je prvenstveno Zakonom o obligacionim odnosima kao najopštijim zakonom koji reguliše odnose učesnika izdavaoca menice i primaoca menice. Zakon o menici detaljnije reguliše upotrebu menice i iako je donet pre više od 60 godina bilo je više izmena i dopuna ovog zakona do današnjeg vremena. Upotreba menice u platnom prometu definisana je i Zakonom o platnom prometu gde se menica posmatra kao hartija od vrednosti u platnom prometu. Sam izgled i način puštanja u promet definisan je odlukama Narodne banke Srbije.
7. U savremenim privredama i savremenom korporativnom poslovanju menica poslednjih godina u Srbiji dobija posebno na značaju kao sredstvo obezbeđenja plaćanja, sredstvo plaćanja i kreditno sredstvo. U uslovima tranzicione privrede i problema sa likvidnosti većine preduzeća menica se pojavila kao efikasno sredstvo prvenstveno obezbeđenja plaćanja, ali i povećanja likvidnosti preduzeća odnosno kreditno sredstvo.
8. Mogućnošću da se menica indosira odnosno prenese na treće lice, kao i da se eskontuje odnosno naplati pre roka dospeća savremenim korporativnim preduzećima omogućeno je da obezbede dodatna sredstva pre roka dospeća menica. Tako dobijena sredstva nisu ništa drugo nego trgovački krediti na koje se plaća određena kamata koje obračunava poslovna banka zbog korišćenja sredstava po menicama dobijena pre roka dospeća menica.
9. Računovodstveno obuhvatanje promena koje nastaju upotrebom menice definisano je kontnim okvirom i to kod svih učesnika u prometu menicama trasanta (izdavaoca menice), remitenta (primaoca menice), indosanta (lica na koje se menica prenosi), indosatara (lica koje prima indosiranu menicu).
10. Bankarska garancija ima uvek neku ekonomsko – finansijsku podlogu u nekom drugom ugovoru. U takovom ugovoru je sadržana garantna ili finansijska klauzula prema kojoj se obavezuje dužnik da će u korist svog poverioca pribaviti bankarsku garanciju. Na ovakav način korisnik garancije obezbeđuje da osnovni ugovor iz koga nastaje garancija bude izvršen na ugovoren način. Poput akreditiva bankarske garancije imaju određene elemente bez kojih bi garancija bila nevažeća, a samo izdavanje bankarskih garancija vodi se načelima koje se banke pridržavaju prilikom izdavanja garancija. Same garancije se mogu podeliti prema različitim kriterijumima na više vrsta od kojih je bitna podela Narodne banke Srbije na činidbene i plative garancije.

11. Bankarske garancije nastaju iz složenog sklopa poslovnih i pravnih odnosa, gde učestvuje minimum tri učesnika. Bankarske garancije su računovodstveno posmatrano vanbilansna stavka u bankarskom sektoru dok kod privrednih društava se najčešće ne vodi ni vanbilansna evidencija. Prema vremenskom redosledu posmatrajući pravne odnose prvo nastaje osnovni ugovor između korisnika i nalagodavca iz kojeg proističe novi ugovorni odnosi između banke i nalagodavca, a zatim i između banke i korisnika garancije.
12. Na kraju se može reći da menica i bankarska garancija predstavljaju efikasno sredstvo obezbeđenja plaćanja, kojim se omogućuje stabilnije poslovanje preduzeća i izbegavanje mogućih problema sa likvidnošću i solvetnošću. Menica i bankarska garancija omogućava savremenim korporativnim sistemima u Srbiji da u uslovima tranzicije i delovanja Svetske ekonomske krize lakše prevaziđu finansijske probleme i omoguće sigurnije poslovanje.

Istraživanja u ovom radu kako teorijskih izvora, tako i prakse nedvosmisleno potvrđuju postavljenu hipotezu rada: Menica i bankarska garancija u savremenim privrednim sistemima, a posebno u zemljama u razvoju se pojavljuju kao efikasno sredstvo naplate potraživanja. Menica i bankarska garancija su se u Srbiji pokazale kao najčešće korišćena sredstva naplate potraživanja prvenstveno zbog brzine realizacije koju omogućava menica i sigurnosti naplate koju pruža bankarska garancija.

Kroz rad se dokazuju i posebne i pojedinačne hipoteze. Menica svojom ulogom kreditnog sredstva obezbeđuje prevazilaženje problema sa likvidnošću. U zemljama u tranziciji pa i Srbiji beleži se pad likvidnosti u privredi, koji se uspešno prevazilazi korišćenjem sredstava obezbeđenja plaćanja što sa druge strane obezbeđuje stabilnost poslovanja na duži rok. Stabilnost poslovanja se preko sredstava obezbeđenja menice i bankarske garancije realizuje rigoroznim procedurama sprovođenja poslova izdavanja bankarskih garancija koji su garant obezbeđenja datih poslova na adekvatan način kao i efikasnošću menice koja u kratkom roku može da se izda i naplati. Zahtevi za obezbeđenje propisanih elemenata, odgovarajuće dokumentacije, sprovođenjem načela za izdavanje menica i bankarskih garancija, garant su da će i nalagodavci i korisnici biti maksimalno zaštićeni u procesu plaćanje i izvršenja ugovorenih poslova.

Aktuelna privredna situacija u Srbiji kao i većini zemalja koje se nalaze u procesu tranzicije, ali i u stabilnim privrednim sistemima ukazuje na neophodnost korišćenja sredstava obezbeđenja plaćanja. Prognoze ekonomskih kretanja u 2011. u Srbiji nisu ohrabrujuće jer će finansijska kriza biti prisutna i tokom čitave ove godine. To ukazuje upravo na potrebu da se i u budućem periodu preduzeća u Srbiji oslanjaju prvenstveno sama na sebe i kroz sopstvenu poslovnu politiku i mere u koje spadaju i sredstva obezbeđenja plaćanja obezbede likvidnosti i stabilnost poslovanja na duži rok.

LITERATURA

1. Beke-Trivunac, Jozefina, "Izveštavanje o korporativnom upravljanju kao preduslov privrednog razvoja", Zbornik radova Poslovna klima u Srbiji i pridruživanje Evropskoj uniji, Fakultet za trgovinu i bankarstvo "Janičije i Danica Karić", Beograd, 2007.
2. Barać S., Stakić B., Ivaniš M., „Praktikum za bankarstvo i finansije”, Univerzitet Singidunum, Beograd 2003.
3. Vasiljević M., "Kompanijsko pravo", Beograd 2005
4. Vujović, D. „Ekonomska politika u vreme krize: izazovi, ograničenja, paradoksi“, Kopaonik biznis forum 2009, Savez ekonomista Srbije i UKDS, Beograd
5. Vukadinović R., "Međunarodno poslovno pravo", Kragujevac 2009,
6. Vukadinović R., "Pravni odnosi iz međunarodnog dokumentarnog akreditiva", Beograd 1989,
7. Vukadinović R., "Bankarska garancija u teoriji i praksi", Beograd 1998,
8. Dankova, Petya, Contemporary corporate governance - shifting of the accents, Economic annals, no 169, April 2006 - June 2006, p. 43-61.
9. Đurović R., "Međunarodno privredno pravo", Beograd 1994,
10. Ekonomski institut Beograd, „Makroekonomske Analize i Trendovi & Konjuktorni Barometar“, br.171, januar 2009,
11. Ekonomski institut Beograd Makroekonomske Analize i Trendovi & Konjuktorni Barometar, br.172, februar 2009,
12. Živković A., Stankić R. I Krstić B. „Bankarsko poslovanje i platni promet“, Beograd 2004.
13. Milanković-Atkinson, Maja, "From Management Systems to Corporate Social Responsibility - Benefits to Business", XI Internacinalni simpozijum SIMORG 2008, Beograd, 10-13. septembar 2008.
14. Miljević M. I., „Metodologija naučnog rada“, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Filozofski fakultet, Pale, 2007
15. OECD Principles of Corporate Governance, Pariz 2004.
16. "Solunski Program za Zapadni Balkan: Kretanje prema evropskoj integraciji"; "The Thessaloniki Agenda for the Western Balkans" was adopted by the General Affairs and External Relations Council on 16 June 2003 and endorsed by the Thessaloniki European Council on 19-20 June 2003.
17. Tomić M., "Menica u novom platnom sistemu" 2003.
18. Filipović, S. „Srpska privreda na udaru globalne ekonomske krize“, Kopaonik biznis forum 2009, Savez ekonomista Srbije i UKDS, Beograd
19. Centar za liberalno-demokratske studije, "Četiri godine tranzicije u Srbiji", Beograd, 2005.

E - IZVORI

<http://www.b92.net/biz/>;
<http://www.ekapija.com/>;
<http://www.ekonomija.fon.bg.ac.yu/>;
<http://www.ekof.bg.ac.yu/>;
<http://www.emportal.rs/>;
<http://www.e-novine.com/>;
<http://www.euroekonom.com/>;
<http://www.ecinst.org.rs/>;
<http://www.informator.rs/>;
<http://www.inwestserbia.com/>;
<http://www.kombeg.org.rs/>;
<http://www.mfin.sr.gov.yu/>;
<http://www.naslovi.net/>;
<http://www.nbs.rs/>;
<http://www.pks.rs/>;
<http://www.srbija.gov.rs/vesti/>;
<http://www.srbijanet.rs/ekonomija/>;
<http://www.symorg2008.fon.bg.ac.yu/>;
<http://www.tradingeconomics.com/>;
<http://www.unctad.org/>;
<http://www.fefa.edu.rs/>;
<http://www.cb-mn.org/>;